

Kokonaistarkastelu velkaantumisilmiöstä

Jussipekka Salo, Ossi Tahvonen, Maarit Lassander

Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2025:25

Kokonaistarkastelu velkaantumisasiästä

Jussipekka Salo, Ossi Tahvonen, Maarit Lassander

Oikeusministeriö Helsinki 2025

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Oikeusministeriö

CC BY-SA 4.0

ISBN pdf: 978-952-400-265-3

ISSN pdf: 2490-0990

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2025

Kokonaistarkastelu velkaantumislmiöstä

Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2025:25	Teema	Selvityksiä ja ohjeita	
Julkaisija	Oikeusministeriö		
Tekijä/t	Jussipekka Salo, Ossi Tahvonen, Maarit Lassander		
Toimittaja/t	Mette Ranta, Sanna Helesuo		
Yhteisötekijä	Helsingin yliopisto, Valtioneuvoston kanslian Käyttäytymistieteellinen ennakointi ja tieto tulevaisuuden hallinnossa eli Kettu-toiminta		
Kieli	suomi	Sivumäärä	80
Tiivistelmä	<p>Tämä selvitys vastaa pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelman kirjaukseen velkaantumislmiön kokonaistarkastelusta. Selvitys jakaantuu kahteen osaan. Ensimmäinen osa (luvut 2–5) sisältää tutkimuksiin pohjautuvaa analyysiä yksityishenkilöiden ja kotitalouksien ylivelkaantumisesta sekä sen taustatekijöistä Tilastokeskuksen rekisteriaineistoja hyödyntäen. Toinen osa (luvut 6–9) sisältää tarkasteluja talous- ja velkaneuvonnan ja ennakoivan talousneuvonnan tilastointiaineistoista.</p> <p>Ylivelkaantuminen on kasvava ongelma, joka vaikuttaa sekä yksilöiden hyvinvointiin että kansantalouteen. Selvityksessä tarkastellaan velkaantumisen syitä, kuten taloudellisen tilanteen heikkenemistä, työttömyyttä, sairauksia ja koulutuksen vaikutuksia.</p> <p>Taloudellisen tilanteen heikkeneminen, erityisesti odottamattomat shokit, lisäävät ylivelkaantumisen riskiä. Työttömyys ja työn menetykset ovat merkittäviä ylivelkaantumisen syitä. Toisen asteen koulutukseen pääsy vähentää ylivelkaantumisen riskiä, mutta lukion ja ammatillisen koulutuksen välillä ei havaittu merkittävää eroa.</p> <p>Talousneuvonnan ja ennakoivan talousneuvonnan merkitys korostuu ylivelkaantumisen ehkäisemisessä. Selvityksessä esitetyt havainnot korostavat tarvetta kehittää talousosaamista ja matalan kynnyksen palveluita, kuten talousneuvoita, jotka tavoittavat ihmiset ennen vakavien velkaongelmien syntymistä.</p>		
Asiasanat	velkaantuminen, taloudenhallinta, ulosotto, työttömyyden vaikutukset, koulutus		
ISBN PDF	978-952-400-265-3	ISSN PDF	2490-0990
Asianumero	VN/26554/2023	Hankenumero	OM145:00/2023
Julkaisun osoite	https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-265-3		

Helhetsöversyn över skuldsättningsfenomenet

Justitieministeriets publikationer, Utredningar och anvisningar 2025:25	Tema	Utredningar och anvisningar
Utgivare	Justitieministeriet	
Författare	Jussipekka Salo, Ossi Tahvonen, Maarit Lassander	
Redigerare	Mette Ranta, Sanna Helesuo	
Utarbetad av	Helsingfors universitet, Statsrådets kanslis verksamhet för beteendevetenskaplig framsyn och kunskap i framtidens förvaltning, dvs. Kettu-verksamheten	
Språk	finska	Sidantal 80
Referat	<p>Denna utredning svarar på en skrivning i statsminister Petteri Orpos regeringsprogram om en helhetsöversyn över skuldsättningsfenomenet. Utredningen består av två delar. Den första delen (kapitlen 2–5) innehåller en analys som bygger på forskning om överskuldsättning av privatpersoner och hushåll samt bakomliggande orsaker till denna genom att utnyttja Statistikcentralens registermaterial. Den andra delen (kapitlen 6–9) innehåller granskningar av statistikmaterialet för ekonomisk rådgivning och skuldrådgivning och förutseende ekonomisk rådgivning.</p> <p>Överskuldsättning är ett ökande problem som påverkar både individernas välbefinnande och samhällsekonomin. I utredningen granskas orsaker till skuldsättningen, såsom försvagad ekonomisk situation, arbetslöshet, sjukdomar och utbildningens effekter.</p> <p>Den försvagade ekonomiska situationen, i synnerhet oväntade chocker, ökar risken för överskuldsättning. Arbetslösheten och förlusten av arbete är betydande orsaker bakom överskuldsättningen. Att komma in i utbildningen på andra stadiet minskar risken för överskuldsättning, men det skönjdes inte en betydande skillnad mellan gymnasiet och yrkesutbildningen.</p> <p>Betydelsen av ekonomisk rådgivning och förutseende ekonomisk rådgivning är särskilt viktig vid förebyggandet av överskuldsättning. Utredningens observationer betonar behovet att utveckla ekonomiskt kunnande och av tjänster med låg tröskel, såsom ekonomisk rådgivning, som når människor innan svåra skuldproblem uppstår.</p>	
Nyckelord	skuldsättning, ekonomihantering, utsökning, arbetslöshetens effekter, utbildning	
ISBN PDF	978-952-400-265-3	ISSN PDF 2490-0990
Ärendenr.	VN/26554/2023	Projektnr. OM145:00/2023
URN-adress	https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-265-3	

Overall Review of Indebtedness as a Phenomenon

Publications of the Ministry of Justice, Reports and guidelines 2025:25 **Subject** Reports and guidelines

Publisher Ministry of Justice, Finland

Author(s) Jussipekka Salo, Ossi Tahvonen, Maarit Lassander

Editor(s) Mette Ranta, Sanna Helesuo

Group author University of Helsinki, Finnish Behavioural Policy Team (FINBEPOL) of the Prime Minister's Office

Language Finnish **Pages** 80

Abstract This report is based on the entry in the Programme of Prime Minister Petteri Orpo's Government stating that the Government will carry out an overall review of indebtedness as a phenomenon. The report consists of two parts. The first part (chapters 2–5) analyses the over-indebtedness of private individuals and households and the related background factors based on research data and Statistics Finland's register data. The second part (chapters 6–9) examines the statistical data related to financial and debt counselling services and proactive financial counselling.

Over-indebtedness is a growing problem that affects individuals' wellbeing and the national economy alike. The report examines different causes of indebtedness, such as deterioration of financial situation, unemployment and illness, and the effects that education can have on indebtedness.

A deteriorating financial situation, especially unexpected crises, increases the risk of an individual to become over-indebted. Unemployment and job losses are significant causes of over-indebtedness. Access to upper secondary education reduces the risk of becoming over-indebted, but no significant difference was observed between general upper secondary education and vocational education and training.

Financial counselling and proactive financial counselling are important means of preventing over-indebtedness. The observations presented in the report highlight the need to improve people's financial literacy and further develop the low-threshold services, such as financial advice clinics, that can reach people before serious debt problems arise.

Keywords indebtedness, financial management, enforcement, effects of unemployment, education

ISBN PDF 978-952-400-265-3 **ISSN PDF** 2490-0990

Reference no. VN/26554/2023 **Project no.** OM145:00/2023

URN address <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-265-3>

Sisältö

1	Johdanto	8
2	Yhteenveto velkaantumistutkimuksista.....	11
3	Odotetun ja odottamattoman taloudellisen tilanteen heikkenemisen yhteys ylivelkaantumiseen	14
3.1	Johdanto	14
3.2	Aineisto ja menetelmät	18
3.3	Tulokset.....	20
3.4	Johtopäätökset.....	25
4	Työn menetyksen vaikutukset velkaongelmiin	27
4.1	Johdanto	27
4.2	Aineisto ja menetelmät	29
4.3	Tulokset.....	30
4.3.1	Kuvailevat tulokset.....	30
4.3.2	Työn menetyksen vaikutukset	32
4.4	Johtopäätökset.....	35
5	Toisen asteen koulutus ja velkaongelmat	37
5.1	Johdanto	37
5.2	Aineisto ja menetelmät	39
5.3	Tulokset.....	40
5.3.1	Kuvailevat tulokset.....	40
5.3.2	Miten toisen asteen koulutukseen pääsy vaikuttaa ylivelkaantumiseen?	43
5.3.3	Miten toisen asteen koulutusmuoto (eli lukioon/ammattilliseen koulutukseen pääsy) vaikuttaa ylivelkaantumiseen?	45
5.3.4	Tulosten tulkintaa	46
5.4	Johtopäätökset.....	47
6	Ennakoiva talousneuvonta	49
7	Talousneuvolat	51

7.1	Talousneuvoloiden kävijämäärät.....	51
7.2	Talousneuvoloiden asiakkaiden velkaantumisen syyt.....	54
8	Talous- ja velkaneuvonta.....	59
8.1	Eri ikäisten talous- ja velkaneuvonnan asiakkaiden velkaantuminen.....	61
8.2	Talous- ja velkaneuvonnan tilastot velkaantumisen riskitekijöistä.....	63
9	Talous- ja velkaneuvonnan asiakkaiden velkaantumisen rakenteen muutokset viime vuosina.....	66
10	Yhteenveto.....	70
11	Lopuksi.....	73
	Liitteet.....	74
	Lähteet.....	76

1 Johdanto

Kotitalouksien hallitsematon velkaantuminen on kasvava ongelma, johon ovat kiinnittäneet huomiota useat viranomaiset (OECD, 2022; Valtiovarainministeriö, 2023). Suomessa kotitalouksien velkaantumisaste ja maksuvaikeudet ovat kasvaneet läpi 2000-luvun. Ylivelkaantuminen on ongelma sekä yksilötasolla että laajemmin kansantalouden näkökulmasta.

Yksilön kohdalla ylivelkaantuminen voi heikentää hyvinvointia, esimerkiksi vaikeuttamalla asunnon ja luoton saantia, sekä kuormittamalla mielenterveyttä. Kotitalouksien maksuvaikeudet voivat myös tuottaa merkittäviä haasteita kansantaloudelle. Ne voivat esimerkiksi kasvattaa sosiaaliturvamenoja, heikentää talouskasvua ja vaarantaa taloudellista vakautta. Pahimmillaan kotitalouksien ylivelkaantuminen voi horjuttaa koko kansantaloutta, kuten esimerkiksi vuoden 2008 finanssikriisissä, jonka keskeinen taustatekijä oli yhdysvaltalaisen kotitalouksien ylivelkaantuminen (Mian & Sufi, 2011).

Lähtökohdan selvitykselle tarjoaa pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelman kirjaus, jonka mukaan tehdään kokonaistarkastelu velkaantumisilmiöstä ja eri maksukyvyttömyysmenettelyjen toimivuudesta ja arvioidaan säätelyn muutostarpeet (s. 192). Tässä selvityksessä keskitytään tarkastelemaan velkaantumisilmiötä kokonaisuutena. Maksukyvyttömyysmenettelyjen tarkastelusta tehdään toinen selvitys.

Tässä selvityksessä syvennetään ymmärrystä velkaantumisesta alan tutkimuksilla. Selvitys jakaantuu kahteen osaan. Ensimmäinen osa (luvut 2–5) sisältää Helsingin yliopiston tutkijoiden Jussipekka Salon ja Ossi Tahvosen tutkimuksiin pohjautuvaa analyysiä yksityishenkilöiden ja kotitalouksien ylivelkaantumisesta sekä sen taustatekijöistä Tilastokeskuksen rekisteriaineistoja hyödyntäen. Toinen osa (luvut 6–9) sisältää

Valtioneuvoston kanslian Käyttätymistieteellinen ennakointi ja tieto tulevaisuuden hallinnossa eli Kettu-toiminnan tarkasteluja talous- ja velkaneuvonnan ja ennakoivan talousneuvonnan tilastointiaineistoista.

Luku 2 käsittelee kotitalouden taloudellisen tilanteen heikkenemisen, taloudellisten odotusten ja ylivelkaantumisen välistä yhteyttä. Luvussa korostetaan taloudellisen tilanteen heikkenemisen olevan keskeinen tekijä kotitalouksien ylivelkaantumisessa. Taloudellisen tilanteen muutos heikommaksi on eri asia kuin heikko taloudellinen tilanne. Luvussa tarkastellaan myös, miten taloudellisen tilanteen heikentymisen ja ylivelkaantumisen välinen yhteys vaihtelee sen mukaan, osasiko kotitalous ennakoida heikkenemisen vai tapahtuiko heikkeneminen yllättäen. Tämä auttaa ymmärtämään, johtuuko ylivelkaantuminen pelkästään odottamattomista taloudellisista shokeista vai onko ylivelkaantumisen taustalla myös muita syitä.

Usein ylivelkaantumista edeltää äkillinen muutos henkilön tai kotitalouden taloudellisessa tilanteessa. Tällaisiin muutoksiin voi olla vaikea varautua ja niiden yhteys ylivelkaantumiseen on merkittävä. Selvityksen kolmannessa luvussa käsitellään yleistä ja merkittävää taloudellista ilmiötä, irtisanomista, ja pohditaan, kuinka paljon havaittu yhteys johtuu esimerkiksi ihmisten taustatekijöistä ja kuinka paljon itse irtisanomisen vaikutuksesta. Velkaantumista mitataan ulosoton rekisteriaineistoilla, sillä ne ovat havaittavissa koko väestölle. Luvussa myös analysoidaan työn menetyksen vaikutusten kestoa ja pyritään erottamaan haavoittuvimpia väestöryhmiä. Lisäksi pohditaan ulosottojärjestelmän roolia. Neljäs luku käsittelee toisen asteen koulutuksen yhteyttä ylivelkaantumiseen.

Selvityksen toisessa osassa tarkastellaan talousneuvonnan tilastoja ja velkaantumisen kehitystä Suomessa 2020-luvun alkupuolella. Velkaantuminen ja talousongelmat ovat yhteiskunnallisesti merkittäviä ilmiöitä, jotka koskettavat yhä useampia suomalaisia kotitalouksia. Taloudellinen epävarmuus, kasvavat elinkustannukset, korkojen nousu ja kulutusluottojen helppo saatavuus ovat luoneet monille kotitalouksille haasteita oman talouden hallinnassa.

Selvityksen toisen osan tarkastelun aineistoina käytetään ennakoivan talousneuvonnan, talousneuvolan ja talous- ja velkaneuvonnan toimintaa ja

asiakaskuntaa. Tilastot on kerätty näiden toimijoiden asiakasjärjestelmistä. Tilastojen avulla pyritään tunnistamaan velkaantumisen riskitekijöitä, velkaongelmien yleisimpiä syitä ja velkaantumisen rakenteessa tapahtuneita muutoksia. Erytishuomiota kiinnitetään eri ikäryhmien velkaantumiseen, velkaantumisen riskitekijöihin, sekä talousneuvontapalveluiden käyttöön ja kehitykseen.

Selvityksen tavoitteena on tuottaa ajantasaista tietoa päätöksenteon tueksi ja esimerkiksi kehittää ennakoivaa talousneuvontaa vastaamaan paremmin nykyisiin ja tuleviin haasteisiin. Tarkastelemalla velkaantumisen kehitystä ja talousneuvonnan tilastoja voidaan tunnistaa tehokkaita keinoja talousongelmien ennaltaehkäisyyn ja kotitalouksien taloudellisen hyvinvoinnin tukemiseen.

Selvityksen ensimmäinen osa on rahoitettu talousosaamisen edistämisen valtionavustuksella. Toinen osa on rahoitettu talousosaamisen edistämisen määrärahalta.

2 Yhteenveto velkaantumistutkimuksista

Tässä selvityksessä ylivelkaantumisella viitataan tilanteeseen, jossa yksilö ei pysty hoitamaan taloudellisia velvoitteitaan ilman vaikeuksia. Emme kuitenkaan määrittele tarkkaa euromääräistä rajaa sille, kuinka paljon velkaa on liikaa. Taulukosta 1 nähdään ylivelkaantuneiden määrä Suomessa eri lähteistä ja muutamilla erilaisilla mittareilla mitattuina. Mittareina on käytetty ulosottoa, maksuhäiriömerkintää, sekä itse raportoituja maksuvaikeuksia.

Taulukko 1. Ylivelkaantuminen eri tilastojen mukaan.

Lähde	Kuvaus	Määrä	Osuus työikäisestä väestöstä ¹
Ulosottorekisteri	Ulosotossa olevat vuoden 2023 aikana	411 629	11,9 %
Ulosottorekisteri	Ulosotossa yli 500 euroa ²	130 361	3,8 %
Tulonjakotilasto	Itseraportoitu maksuvaikeus ³	214 334 (kotitaloutta)	11,4 % ⁴
Asiakastieto	Maksuhäiriömerkintä ⁵	326 316	9,4 %

Taulukkoa 1. katsomalla voidaan todeta kaksi tärkeää asiaa. Ensimmäisenä, ylivelkaantuminen ei ole marginaalinen ilmiö, sillä työikäisestä väestöstä noin 9–12 prosenttia täyttää tässä luvussa määritellyn ylivelkaantumisen kriteerin. Ulosotossa on vuosittain noin 12 prosenttia työikäisestä väestöstä. Noin 3,8 prosentilla väestöstä on ulosotossa yli 1 000 euroa. Tämä viittaa siihen,

1 Tilastokeskuksen mukaan vuoden 2023 lopussa Suomessa oli 15–64-vuotiaita eli työikäisiä henkilöitä 3,46 miljoonaa.

2 Omat laskelmat, perustuen Ulosottomoduulin yksilötason aineistoon. Tieto vuodelta 2019.

3 Kotitalous raportoi velkojen määrän kasvaneen yli selviytymisrajan, ei ole pystynyt hoitamaan lainamaksujaan useasti vuoden aikana, on ottanut uutta lainaa selviytyäkseen aikaisemmista veloista, tai on sopinut luottolaitoksen kanssa velan maksuaikajärjestelyjen muuttamisesta taloudellisen selviytymisen vuoksi.

4 Osuus kotitalouksista.

5 Asiakastieto, 2023.

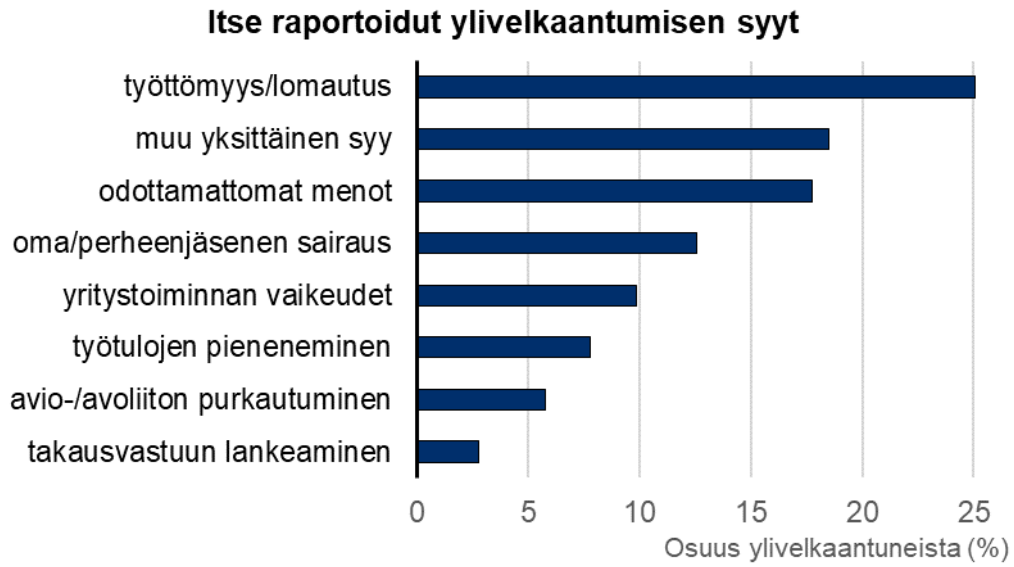
että ulosotossa on runsaasti henkilöitä, joilla on suuria taloudellisia haasteita, eikä kyse ole pelkästään pienistä maksamattomista laskuista.

Toisena, ylivelkaantuneiden osuus suhteessa aikuisväestöön on samankaltainen eri lähteiden mukaan. Eri lähteet kertovat hieman erilaisista ylivelkaantumisen ulottuvuuksista. Ylivelkaantumisen määrittely pelkän ulosoton avulla sulkee pois henkilöt, jotka ovat selkeässä vaarassa ylivelkaantua. Tähän ryhmään kuuluvat henkilöt, joilla on merkittäviä taloudellisia haasteita, mutta jotka ovat toistaiseksi onnistuneet suoriutumaan maksuvelvoitteistaan. Tällainen tilanne, joka usein edeltää varsinaista ylivelkaantumista, on todennäköisesti yleinen monien suomalaisten keskuudessa. Tätä tukee havainto, jonka mukaan noin 29 prosenttia suomalaisista ilmoittaa, etteivät he selviä yllättävästä menoerästä (Suomen virallinen tilasto, 2023). Useista lähteistä muodostuva samankaltainen kuva lisää luottamusta siihen, että ylivelkaantumisen kokoluokka on merkittävä.

Tutkimuskirjallisuuden perusteella hallitsemattoman velkaantumiseen syyt ovat moninaiset. Velkaantumisen riskiä kasvattavat muun muassa negatiiviset elämäntapahtumat, kuten työn menetys ja sairaudet (Dobkin et al., 2018; Gerardi et al., 2018). Tämän lisäksi hallitsemattoman velkaantumisen on osoitettu olevan yhteydessä heikkoon talousosaamiseen, tiettyihin persoonallisuuspiirteisiin sekä erilaisiin käyttäytymisvääristymiin, kuten korkoa korolle -ilmiön huomiotta jättämiseen (Stango & Zinman, 2009; Gathergood, 2012; Lusardi & Tufano, 2015; Hyytinen & Putkuri, 2018).

Kuvio 1. esittää suomalaisten kotitalouksien itse raportoimia ylivelkaantumisen syitä. Yleisimmiksi syiksi nousevat työttömyys tai lomautus, odottamattomat menot sekä muut yksittäiset syyt. Seuraavissa luvuissa tarkastelemme tarkemmin, kuinka nämä kotitalouksien mainitsemat pääsyyt ja taustatekijät kytkeytyvät ylivelkaantumiseen.

Kuvio 1. Kotitalouksien itse raportoimat ylivelkaantumisen syyt.

3 Odotetun ja odottamattoman taloudellisen tilanteen heikkenemisen yhteys ylivelkaantumiseen

3.1 Johdanto

Kotitaloudet kokevat usein vaihteluita taloudellisessa tilanteessaan, vaihdellen vakaista kausista odottamattomiin taloudellisiin shokkeihin. Yksi keskeisistä kysymyksistä ylivelkaantumisen ymmärtämisessä on, miten kotitaloudet sopeuttavat käyttäytymistään taloudellisen tilanteen muuttuessa – erityisesti silloin, kun ne kykenevät ennakoimaan negatiivisia taloudellisia tapahtumia. Aiemmat tutkimukset osoittavat, että odottamattomat negatiiviset shokit – kuten työttömyys ja terveysongelmat – lisäävät merkittävästi taloudellista ahdinkoa (Keys 2018, Gerardi et al., 2018, Dobkin et al., 2018). Vaikka nämä tutkimukset ovat tarkastelleet taloudellisen tilanteen heikkenemisen ja taloudellisten vaikeuksien välistä yhteyttä, ne keskittyvät odottamattomiin elämänmuutoksiin, sillä niiden tavoitteena on ymmärtää tällaisten tapahtumien kausaalivaikutus ylivelkaantumiseen. On kuitenkin epäselvää, olisivatko kotitaloudet vähemmän alttiita ylivelkaantumiselle, jos ne osaisivat ennakoida taloudellisen tilanteensa heikentymisen.

Tässä luvussa esitettävä analyysi pohjautuu väitöskirja-artikkeliin Salo (2025). Jatkossa artikkeliin viitataan nimellä ”tutkimus” tai ”artikkeli”. Tutkimuksessa tarkastellaan taloudellisen tilanteen heikkenemisen, taloudellisten odotusten ja ylivelkaantumisen välistä yhteyttä. Tutkimus hyödyntää Tilastokeskuksen kysely- ja rekisteriaineistoa ja osoittaa, että taloudellisen tilanteen heikkeneminen on yhteydessä ylivelkaantumisen lisääntymiseen, riippumatta siitä, odottiko kotitalous heikentymistä vai ei. Heikentyneellä taloudellisella tilanteella tarkoitetaan tilannetta, jossa kotitalous itse raportoi taloudellisen tilanteensa huonontuneen verrattuna edelliseen vuoteen. Tutkimuksen tulosten perusteella myös taloudellisesti hyvässä asemassa olevien, kuten korkeasti koulutettujen, ylivelkaantumisen todennäköisyys kasvaa selvästi

taloudellisen tilanteen heikentyessä⁶. Tämä viittaisi siihen, että maksuvaikeudet eivät koske vain pienituloisia, vaan myös kotitalouksia, joilla on keskimääräistä suuremmat tulot.

Erityisen tärkeää on huomioida, että tutkimuksessa keskitytään taloudellisen tilanteen heikkenemiseen, joka ei välttämättä tarkoita heikkoa taloudellista tilannetta. Kaksi samankaltaisessa taloudellisessa tilanteessa olevaa kotitaloutta voivat kokea tilanteensa eri tavoin: se, mikä on yhdelle kotitaloudelle hyvä taloudellinen tilanne, voi toiselle näyttäytyä heikentyneenä. Ylivelkaantumisen selittämisen kannalta sekä kotitalouden taloudellinen tilanne että taloudellisen tilanteen muutos ovat keskeisiä tekijöitä. Taloudellinen tilanne heijastaa kotitalouden nykyistä maksukykyä, kun taas taloudellisen tilanteen muutos voi paljastaa riskitekijöitä, jotka liittyvät kotitalouden kykyyn sopeutua taloudellisiin muutoksiin.

Kotitalouden kokema taloudellisen tilanteen heikentyminen on keskimäärin yhteydessä noin 6 prosenttiyksikön kasvuun ylivelkaantumisessa. Matalasti koulutetuilla taloudellisen tilanteen heikentyminen on yhteydessä noin 6 prosenttiyksikön kasvuun ylivelkaantumisessa, kun taas korkeasti koulutetuilla kasvu on noin 5 prosenttiyksikköä. Nämä muutokset ovat merkittäviä, sillä ylivelkaantumisen keskiarvo koko otoksessa on 8 prosenttia, matalasti koulutetuilla 9 prosenttia ja korkeasti koulutetuilla 7 prosenttia. Kotitalouksien kokema taloudellisen tilanteen heikentyminen vastaa keskimäärin noin 3 180 euron nettotulojen laskua vuodessa (matalasti koulutetuilla noin 2 820 euroa ja korkeasti koulutetuilla noin 3 260 euroa).

Erityisesti taloudellisen tilanteen heikkeneminen voi lisätä maksuvaikeuksien ja ylivelkaantumisen riskiä, jos kotitaloudet eivät ole varautuneet muutokseen, tai jos heidän odotuksensa tulevasta kehityksestä ovat olleet virheellisiä. Kotitalouksien odotukset tulevaisuudesta ovat keskeisessä roolissa heidän tehdessään taloudellisia päätöksiä. Odotukset esimerkiksi omasta taloudesta,

⁶ Kotitaloudet on jaoteltu korkeasti ja matalasti koulutettuihin kotitalouksiin sen perusteella, mikä on kotitaloudessa asuvien henkilöiden korkein suoritettu koulutusaste. Korkeasti koulutetut on määritelty Tilastokeskuksen luokituksen mukaisesti: korkeasti koulutettuihin kuuluvat kotitaloudet, joissa vähintään yhdellä jäsenellä on suoritettuna korkea-asteen koulutus. Korkea-asteen koulutukseen sisältyvät alin korkea-aste, alempi korkeakouluaste, ylempi korkeakouluaste sekä tutkijakoulutusaste.

palkasta, inflaatiosta ja työttömyydestä ovat yhteydessä kuluttajien lainanottoon, säästämiseen sekä kulutukseen (Brown et al., 2005; Brown & Taylor, 2006; Claus & Nguyen, 2022; Hyytinen & Putkuri, 2018; Koch et al., 2019; Rozsypal & Schlafmann, 2023). Optimistiset odotukset, kuten usko palkkatason nousuun, voivat kannustaa suuriin hankintoihin ja lainanottoon. Taloudellisia haasteita voi syntyä erityisesti silloin, kun odotukset omasta taloudesta eivät vastaa todellisuutta, esimerkiksi yllättävän työttömyyden tai sairauden seurauksena. Toisaalta, jos kotitaloudet eivät kykene sopeutumaan taloudellisiin haasteisiin edes silloin, kun ne ovat osanneet ennakoida heikentyvän tilanteensa, odotuksilla on vain vähän merkitystä ylivelkaantumisen kannalta. Poliittikkatoimia suunniteltaessa on keskeistä ymmärtää, kumpi näistä tilanteista on yleisempi, jotta voidaan kohdistaa toimenpiteet tehokkaasti.

Salo (2025) artikkelissa pyritään vastaamaan myös kysymykseen, kasvaisiko ylivelkaantuminen, jos kotitalous olisi osannut odottaa taloudellisen tilanteen heikentymistä? Tätä kysymystä varten vertaillaan kolmea erilaista taloudellista skenaariota, joiden avulla eristetään odotusten rooli ylivelkaantumisessa. Tarkemmin ottaen, seuraavanlaisia tilanteita verrataan toisiinsa:

1. Kotitaloudella ei tapahdu taloudellisessa tilanteessa muutoksia ja kotitalous ei ole odottanut muutosta ("Neutraali tilanne").
2. Kotitalouden taloudellinen tilanne heikkenee ja kotitalous odotti heikkenemistä ("Odotettu heikkeneminen").
3. Kotitalouden taloudellinen tilanne heikkenee ja kotitalous ei odottanut heikkenemistä ("Odottamaton heikkeneminen").

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että kotitalouden todennäköisyys ylivelkaantua kasvaa noin 6 prosenttiyksiköllä sekä yllättävän että ennakoidun taloudellisen tilanteen heikkenemisen seurauksena verrattuna tilanteeseen, jossa taloudellinen tilanne pysyy muuttumattomana. Yllättäen ylivelkaantumisen todennäköisyys ei kasva tilastollisesti merkitsevästi tilanteessa, jossa taloudellisen tilanteen heikkeneminen on odottamatonta verrattuna tilanteeseen, jossa se on odotettua. Toisin sanoen, kotitalouden riski ylivelkaantua kasvaa riippumatta siitä, oliko taloudellisen tilanteen heikkeneminen odotettua vai odottamatonta.

Taloudellisen tilanteen heikkenemisen ja kotitalouksien ylivelkaantumisen välinen yhteys ei itsessään ole välttämättä yllättävää. Yllättävää on kuitenkin se, että taloudellisen tilanteen heikkeneminen on yhteydessä ylivelkaantumiseen myös tilanteessa, jossa kotitalous osasi odottaa taloudellisen tilanteen heikkenemistä. Tilanteessa, jossa kotitaloudet odottavat taloudellisen tilanteen heikentymistä, niillä on enemmän mahdollisuuksia varautua tulevaan kuin tilanteessa, jossa heikentyminen tapahtuu yllättäen. Varautumisella tarkoitetaan tässä yhteydessä esimerkiksi säästämistä, kulutuksen alentamista ja tulojen lisäämistä.

Mikä sitten selittää sen empiirisen havainnon, että kotitalouksien todennäköisyys ylivelkaantua ei eroa odotetun ja odottamattoman taloudellisen heikkenemisen välillä?⁷ Tutkimustulosten mukaan keskeinen selittävä mekanismi on se, että kotitalouksilla on kustannuksia, joita on hankala sopeuttaa lyhyellä aikavälillä. Tällaisia kustannuksia kutsutaan käsitteillä kulutussitoumukset (Chetty & Szeidl, 2007). Yksi keskeinen kulutussitoumus, jota on hankala sopeuttaa lyhyellä aikavälillä, on asumiskustannukset. Tutkimuksen tulosten mukaan mitä suurempi osa nettotuloista menee kulutussitoumuksiin, sitä voimakkaampi yhteys on odotetulla taloudellisella heikkenemisellä ylivelkaantumiseen. Tämä johtuu todennäköisesti siitä, että mitä suurempi osa nettotuloista kohdistuu menoihin, joita on vaikea sopeuttaa lyhyellä aikavälillä, sitä haastavampaa kotitalouksille on sopeuttaa talouttaan, vaikka ne osaisivatkin ennakoita taloudellisen tilanteensa heikkenemisen.

Politiikkatoimien näkökulmasta on tärkeää ymmärtää taloudellisen tilanteen heikkenemisen, kotitalouksien odotusten ja ylivelkaantumisen välinen suhde, jotta voidaan kehittää tehokkaita keinoja taloudellisten ongelmien ehkäisyyn ja ratkaisemiseen. Jos taloudelliset vaikeudet johtuvat odottamattomista kielteisistä elämän tapahtumista, kuten työttömyydestä tai terveysongelmista, ratkaisuina voivat toimia vakauttavat toimenpiteet, kuten työttömyyskorvaukset

⁷ On mahdollista, että kotitalouksien kokema odotettu taloudellisen tilanteen heikkeneminen on erilainen kuin odottamaton taloudellisen tilanteen heikkeneminen esimerkiksi tulojen muutoksen suuruudessa tai heikkenemisen taustalla olevan taloudellisen shokin (kuten työn menetys) luonteessa. Mikäli näin olisi, tuloksia olisi vaikeampi tulkita. Tutkimuksessa kuitenkin osoitetaan, että sekä tulojen muutos että taloudellisten shokkien todennäköisyys ovat näissä kahdessa tilanteessa (odotettu vs. odottamaton taloudellinen heikkeneminen) keskimäärin melko samankaltaisia.

tai velkojen järjestelyohjelmat. Toisaalta, jos vaikeudet kumpuavat kotitalouksien odotusten ja todellisuuden välisestä erosta tai liittyvät esimerkiksi heikkoon taloudelliseen suunnitteluun, tarvitaan erilaista lähestymistapaa, kuten koulutusta talouden hallintaan tai varautumisen tukemista. Ymmärrys näistä mekanismeista auttaa kohdentamaan politiikkatoimet tehokkaasti, mikä mahdollistaa ylivelkaantumisen ennaltaehkäisyn ja jo syntyneiden taloudellisten ongelmien vähentämisen.

3.2 Aineisto ja menetelmät

Salo (2025) tutkimuksessa käytetään Tilastokeskuksen Tulonjakotilaston palveluaineistoa, joka on edustava otos suomalaisista kotitalouksista. Aineistoon haastatellaan vuosittain n. 10 000 kotitaloutta, jotka osallistuvat tutkimukseen neljänä peräkkäisenä vuonna. Aineisto sisältää tietoja muun muassa kotitalouksien lainoista, asumisesta, työstä, terveydestä sekä oman taloudellisen tilanteen tulevaisuuden odotuksista. Aineiston etuna on se, että se sisältää tiedot kotitalouksien odotuksista, joiden avulla voidaan päätellä, onko taloudellisen tilanteen heikkeneminen ollut odotettua vai odottamatonta. Aineistossa on mukana tieto toteutuneesta taloudellisesta tilanteesta, mikä mahdollistaa sen vertaamisen aiemmin ilmoitettuun ennusteeseen. Lisäksi kyselyyn vastanneet henkilöt voidaan yhdistää Tilastokeskuksen rekisteriaineistoihin, mikä mahdollistaa tärkeiden taustatekijöiden huomiointin tehden tuloksista luotettavimpia.

Tutkimuksessa kotitalouden taloudellisen tilanteen muutosta mitataan kysymyksellä: Onko kotitaloutenne taloudellinen tilanne edelliseen vuoteen verrattuna:

1. muuttunut huomattavasti parempaan suuntaan
2. muuttunut jonkin verran parempaan suuntaan
3. pysynyt ennallaan
4. muuttunut jonkin verran huonompaan suuntaan
5. muuttunut selvästi huonompaan suuntaan
6. ei osaa sanoa.

Kotitalouden odotuksia omasta taloudellisesta tilanteestaan mitataan kysymyksellä: ”Miten uskot kotitaloutenne taloudellisen tilanteen kehittyvän

seuraavien 12 kuukauden aikana?” Vastausvaihtoehdot ovat samat kuin arvioitaessa nykyistä taloudellista tilannetta verrattuna edelliseen vuoteen. Koska vastausvaihtoehdot ovat yhtenevät, odotuksia voidaan vertailla raportoituihin nykytilanteen arvioihin⁸.

Aineistossa on useita muuttujia, jotka kuvaavat ylivelkaantumista. Tässä tutkimuksessa kotitalous määritellään ylivelkaantuneeksi, jos se täyttää vähintään yhden seuraavista ehdoista: kotitalous raportoi velkojensa kasvaneen yli selviytymisrajansa, ei ole pystynyt hoitamaan lainamaksujaan toistuvasti vuoden aikana, on ottanut uutta lainaa selviytyäkseen aiemmista veloista tai on sopinut luottolaitoksen kanssa maksuaikajärjestelyjen muuttamisesta taloudellisen selviytymisen vuoksi. Näin määritelty ylivelkaantuminen kattaa useita erilaisia tilanteita, joissa kotitalouden taloudellinen tilanne on vakavasti heikentynyt ja lainanhoidossa on ilmennyt merkittäviä vaikeuksia.

Estimointimenetelmänä käytetään kiinteiden vaikutusten mallia, jolla kontrolloidaan kotitalouskohtaisia, ajassa muuttumattomia ominaisuuksia kuten pysyviä säästämis- ja kulutustapoja. Toisin sanoen, analyysissä hyödynnetään kotitalouden sisällä tapahtuvaa vuositaso variaatiota eri taloudellisten tilanteiden välillä. Tämä auttaa poistamaan valikoitumisharhaa, joka tässä kontekstissa tarkoittaa, että kotitaloudet, joiden taloudellinen tilanne heikkenee voivat olla havaitsemattomilta ominaisuuksiltaan erilaisia kuin ne kotitaloudet, joiden taloudellinen tilanne pysyy muuttumattomana. Päätulokset on estimoitu yhtälöllä 1 (ks. liite).

⁸ Salo (2025) näytetään, että itse raportoitu taloudellisen tilanteen heikkeneminen on yhteydessä rekisteritiedoista saatuihin tietoihin taloudellisen tilanteen heikkenemisestä, kuten työn menetyksestä.

3.3 Tulokset

Taulukko 2. näyttää taloudellisen tilanteen heikkenemisen ja ylivelkaantumisen välisen yhteyden. Sarake 1 näyttää tulokset koko otokselle, sarake 2 matalasti koulutetuille ja sarake 3 korkeasti koulutetuille. Taulukossa esitettävät kertoimet kuvaavat muutosta ylivelkaantumisen todennäköisyydessä tilanteessa, jossa kotitalouden taloudellinen tilanne on heikentynyt verrattuna tilanteeseen, jossa taloudellinen tilanne on pysynyt ennallaan edelliseen vuoteen nähden. Kertoimet tulkitaan prosenttiyksikköinä (esim. 0,1 = 10 prosenttiyksikön kasvu). Kaikissa otoksissa taloudellisen tilanteen heikkeneminen kasvattaa ylivelkaantumista. Taloudellisen tilanteen heikkeneminen on keskimäärin yhteydessä noin 6 prosenttiyksikön kasvuun ylivelkaantumisessa koko otoksessa, kun vastaavat luvut ovat noin 6 prosenttiyksikköä matalasti koulutetuille ja noin 5 prosenttiyksikköä korkeasti koulutetuille.

Taulukko 2. Ylivelkaantuminen ja taloudellisen tilanteen heikkeneminen.

Selitettävä muuttuja	Ylivelkaantunut (1)	Ylivelkaantunut (2)	Ylivelkaantunut (3)
Taloudellisen tilanteen heikkeneminen	0.057** (0.005)	0.058** (0.007)	0.048** (0.008)
Kontrollimuuttujat	Kyllä	Kyllä	Kyllä
R ²	0.68	0.68	0.68
Ylivelkaantumisen keskiarvo	0.08 (8 %)	0.09 (9 %)	0.07 (7 %)
Havaintojen lukumäärä	77 705	49 565	28 140

Taulukko 2. esittää taloudellisen tilanteen heikkenemisen ja ylivelkaantumisen välisen yhteyden. Sarake 1 näyttää tulokset koko otokselle, sarake 2 matalasti koulutetuille ja sarake 3 korkeasti koulutetuille. Kertoimet tulkitaan prosenttiyksikköinä (esim. 0,057 = 5,7 prosenttiyksikön kasvu). Tulokset on estimoitu yhtälöllä (1). Kontrollimuuttujina ovat vastaajan ikä, sosioekonominen asema, siviilisääty, asuinmaakunta, koulutus sekä indikaattori siitä, onko kotitaloudessa alaikäisiä lapsia. Mallissa on mukana kotitalouskohtaiset ja vuosikohtaiset kiinteät vaikutukset. Tilastollinen merkitsevyys 5 %:n tasolla on merkitty **.

Taulukko 3. havainnollistaa, kuinka odotetun ja odottamattoman taloudellisen tilanteen heikkeneminen ovat yhteydessä ylivelkaantumiseen. Sarakkeessa 1 muuttujien ”Odottamaton taloudellisen tilanteen heikkeneminen” ja ”Odotettu taloudellisen tilanteen heikkeneminen” kertoimet kuvaavat muutosta todennäköisyydessä ylivelkaantua verrattuna neutraaliin tilanteeseen. Kertoimet tulkitaan prosenttiyksikköinä. Sarakkeessa 2 muuttujan ”Erotus odottamattoman ja odotetun heikkenemisen välillä ” kerroin puolestaan ilmaisee eron ylivelkaantumisen todennäköisyydessä odotetun ja odottamattoman heikkenemisen välillä.

Taulukon 3. sarakkeen 1 tulokset osoittavat, että kotitalouksilla, joiden taloudellinen tilanne heikkenee – riippumatta siitä, oliko heikkeneminen odottamatonta tai ennakoitua – on selvästi suurempi todennäköisyys ylivelkaantua. Odottamattoman heikkenemisen kohdanneilla todennäköisyys kasvaa 5,8 prosenttiyksikköä ja odotetun heikkenemisen kohdanneilla 5,9 prosenttiyksikköä verrattuna tilanteeseen, jossa taloudellinen tilanne säilyy ennallaan. Nämä kertoimet ovat suhteellisen suuria, kun otetaan huomioon, että ylivelkaantumisen keskiarvo otoksessa on 8 prosenttia.

Huomionarvoista on, että odottamattoman taloudellisen tilanteen heikkenemisen ja odotetun taloudellisen tilanteen heikkenemisen vaikutuksen ero on vain $-0,01$ prosenttiyksikköä eikä se ole tilastollisesti merkitsevä (sarake 2). Tulos viittaa siihen, että lyhyellä aikavälillä ylivelkaantumisen kannalta ei ole olennaista, onko taloudellinen heikkeneminen odotettua vai yllättävää⁹.

⁹ Salo (2025) tutkimuksessa näytetään myös odotetun ja odottamattoman taloudellisen tilanteen paranemisen ja ylivelkaantumisen välinen yhteys. Molemmista tilanteista ylivelkaantuminen vähenee tilastollisesti merkitsevästi verrattuna neutraaliin tilanteeseen, mutta tilanteiden välillä toisinsa ei ole tilastollisesti merkitsevää yhteyttä ylivelkaantumiseen. Tämä tulos tukee sitä havaintoa, että odotusten merkitys ylivelkaantumiseen on pieni, kun taloudellinen tilanne on vakioitu.

Taulukko 3. Ylivelkaantuminen ja odotukset omasta taloudesta.

Selitettävä muuttuja	Ylivelkaantunut (1)	Ylivelkaantunut (2)
Odottamaton taloudellisen tilanteen heikkeneminen	0.058 ** (0.006)	-
Odotettu taloudellisen tilanteen heikkeneminen	0.059 ** (0.008)	-
Erotus odottamattoman ja odotetun heikkenemisen välillä	-	-0.0001 (0.009)
Kontrollit	Kyllä	Kyllä
R ²	0.68	0.68
Ylivelkaantumisen keskiarvo	0.08 (8 %)	0.08 (8 %)
Havaintojen lukumäärä	77 705	77 705

Taulukko 3. esittää odottamattoman ja odotetun taloudellisen tilanteen heikkenemisen ja ylivelkaantumisen välisen yhteyden. Kertoimet tulkitaan prosenttiyksikköinä (esim. 0,058 = 5,8 prosenttiyksikön kasvu). Tulokset on estimoitu yhtälöllä (2). Kontrollimuuttujina ovat vastaajan ikä, sosioekonominen asema, siviilisääty, asuinmaakunta, koulutus sekä indikaattori siitä, onko kotitaloudessa alaikäisiä lapsia. Mallissa on mukana kotitalouskohtaiset ja vuosikohtaiset kiinteät vaikutukset. Tilastollinen merkitsevyys 5 %:n tasolla on merkitty **.

Taulukko 4. esittää, miten kulutussitoumukset liittyvät taloudellisen tilanteen heikkenemisen ja ylivelkaantumisen väliseen suhteeseen. Sarake 1 näyttää tulokset matalasti koulutetuille ja sarake 2 korkeasti koulutetuille. Taulukossa kulutussitoumuksia kuvaa muuttuja "Asumiskustannukset/Tulot alle mediaanin" ja muuttuja "Taloudellisen tilanteen heikkeneminen * Asumiskustannukset/Tulot alle mediaanin" kuvaa alhaisten asumiskustannusten ja taloudellisen tilanteen heikkenemisen yhteisvaikutusta ylivelkaantumiseen.

Taulukossa 4. luvut esitetään suhteessa tilanteeseen, jossa kotitalouden taloudellinen tilanne ei ole muuttunut ja asumiskustannusten suhde tuloihin on yli mediaanin. Matalasti koulutettujen ryhmässä (sarake 1) taloudellisen tilanteen heikkeneminen lisää ylivelkaantumisen todennäköisyyttä 7,7 prosenttiyksiköllä, mutta tilanteessa, jossa asumiskustannusten suhde tuloihin on alle mediaanin, ylivelkaantumisen todennäköisyys kasvaa vain 3,3 prosenttiyksikköä. Korkeasti koulutettujen ryhmässä (sarake 2)

taloudellisen tilanteen heikkeneminen kasvattaa ylivelkaantumisen todennäköisyyttä 6,9 prosenttiyksiköllä, mutta alhaiset asumiskustannukset vähentävät tätä yhteyttä 4,7 prosenttiyksiköllä.

Taulukko 4. Ylivelkaantuminen ja kulutussitoumukset.

Selitettävä muuttuja	Ylivelkaantunut (1)	Ylivelkaantunut (2)
Taloudellisen tilanteen heikkeneminen	0.077 ** (0.010)	0.069 ** (0.013)
Asumiskustannukset/Tulot alle mediaanin	-0.005 (0.006)	-0.003 (0.007)
Taloudellisen tilanteen heikkeneminen * Asumiskustannukset/Tulot alle mediaanin	-0.039 ** (0.012)	-0.044 ** (0.015)
Kontrollit	Kyllä	Kyllä
R ²	0.71	0.68
Ylivelkaantumisen keskiarvo	0.09 (9 %)	0.07 (7 %)
Havaintojen lukumäärä	49 565	28 140

Taulukko esittää taloudellisen tilanteen heikkenemisen, kulutussitoumusten ja ylivelkaantumisen välisen yhteyden. Sarake 1 näyttää tulokset matalasti koulutetuille ja sarake 2 näyttää tulokset korkeasti koulutetuille. Kertoimet tulkitaan prosenttiyksikköinä (esim. 0,059 = 5,9 prosenttiyksikön kasvu). Tulokset on estimoitu yhtälöllä (3). Kontrollimuuttujina ovat vastaajan ikä, sosioekonominen asema, siviilisääty, asuinmaakunta, sekä indikaattori siitä, onko kotitaloudessa alaikäisiä lapsia. Mallissa on mukana kotitalouskohtaiset ja vuosikohtaiset kiinteät vaikutukset. Tilastollinen merkitsevyys 5 %:n tasolla on merkitty **.

Taulukossa 5. tarkastellaan kulutussitoumusten (mitattuna asumiskustannuksina), odotetun taloudellisen tilanteen heikkenemisen ja ylivelkaantumisen välistä yhteyttä. Taulukossa esitetyt luvut kuvaavat kuinka paljon todennäköisemmin kotitalous päättyy ylivelkaantuneeksi jos 1) kotitalouden taloudellinen tilanne heikkenee odotetusti, 2) sen asumiskustannusten ja tulojen suhde on alle mediaanin ja 3) molemmat näistä ovat totta. Näitä tilanteita verrataan tilanteeseen, jossa kotitalouden taloudellinen tilanne ei ole muuttunut ja asumiskustannusten suhde tuloihin on yli mediaanin.

Tulosten mukaan tilanteessa, jossa asumiskustannukset suhteessa tuloihin ovat alle mediaanin, ja taloudellinen tilanne ei ole muuttunut, ylivelkaantumisen todennäköisyys on 1,0 prosenttiyksikköä alhaisempi kuin tilanteessa, jossa asumiskustannukset ovat yli mediaanin (ja taloudellinen tilanne ei ole muuttunut). Jos taloudellinen tilanne heikkenee odotetusti ja asumiskustannukset ovat korkeat, ylivelkaantumisen todennäköisyys kasvaa 8,4 prosenttiyksikköä. Sen sijaan, jos taloudellinen tilanne heikkenee odotetusti mutta asumiskustannukset ovat alle mediaanin, todennäköisyys ylivelkaantua kasvaa vain 2,4 prosenttiyksikköä.

Tulokset viittaavat siihen, että alhaiset asumiskustannukset suhteessa tuloihin vaimentavat huomattavasti heikentyneen taloudellisen tilanteen ja ylivelkaantumisen välistä yhteyttä. Tämä tulos pätee matalasti koulutettujen lisäksi myös korkeasti koulutetuilla (taulukko 4.), sekä tilanteessa, jossa kotitalous osasi odottaa taloudellisen tilanteen heikentymistä (taulukko 5.). Tämä korostaa kulutussitoumusten merkitystä kotitalouksien ylivelkaantumiseen liittyvissä yhteyksissä.

Taulukko 5. Ylivelkaantuminen, odotukset omasta taloudellisesta tilanteesta ja kulutussitoumukset.

Selitettävä muuttuja	Ylivelkaantunut (1)
Odotettu taloudellisen tilanteen heikkeneminen	0.084 ** (0.012)
Asumiskustannukset/Tulot alle mediaanin	-0.010** (0.005)
Odotettu taloudellisen tilanteen heikkeneminen * Asumiskustannukset/Tulot alle mediaanin	-0.050 ** (0.014)
Kontrollit	Kyllä
R ²	0.68
Ylivelkaantumisen keskiarvo	0.08 (8 %)
Havaintojen lukumäärä	77 705

Taulukko esittää odotetun taloudellisen tilanteen heikkenemisen, kulutussitoumusten ja ylivelkaantumisen välisen yhteyden. Kertoimet tulkitaan prosenttiyksikköinä (esim. 0,089 = 8,9 prosenttiyksikön kasvu). Tulokset on estimoitu yhtälöllä (3). Kontrollimuuttujina ovat vastaajan ikä, sosioekonominen asema, siviilisääty, asuinmaakunta, koulutus sekä indikaattori siitä, onko kotitaloudessa alaikäisiä lapsia. Mallissa on mukana kotitalouskohtaiset ja vuosikohtaiset kiinteät vaikutukset. Tilastollinen merkitsevyys 5 %:n tasolla on merkitty **.

3.4 Johtopäätökset

Tässä luvussa tarkasteltiin kotitalouksien taloudellisen tilanteen heikkenemisen, taloudellisten odotusten ja ylivelkaantumisen välistä yhteyttä. Tilastokeskuksen aineiston perusteella voidaan nostaa esille kolme päähuomiota.

Ensinnäkin kotitalouksien ylivelkaantumisen kannalta merkityksellistä ei ole ainoastaan sen hetkinen taloudellinen tilanne, vaan myös taloudellisen tilanteen muutos heikommaksi. Tämä pätee myös sellaisilla kotitalouksilla, joilla on keskimääräistä korkeampi tulotaso, kuten korkeasti koulutetuilla. Kotitalouksien ylivelkaantumista koskeva huoli ei siis koske pelkästään pienituloisia kotitalouksia, vaan myös keskimääräistä korkeamman tulotason omaavia kotitalouksia.

Toiseksi kotitalouksien ylivelkaantuminen on yhtä suurta tilanteessa, jossa ne osasivat odottaa taloudellisen tilanteen heikkenemistä verrattuna tilanteeseen, jossa ne eivät osanneet odottaa sen heikkenemistä. Toisin sanoen, kotitaloudet eivät pysty sopeuttamaan talouttaan lyhyellä aikavälillä välttääkseen ylivelkaantumista, vaikka ne osasivat odottaa taloudellisen tilanteen heikentymistä.

Kolmanneksi kotitalouksilla on kulutussitoumuksia, joita on hankala sopeuttaa lyhyellä aikavälillä. Tällaisia kuluja ovat esimerkiksi asumiskustannukset. Mitä suurempi osuus nettotuloista menee kulutussitoumuksiin, sitä enemmän odotettu taloudellisen tilanteen heikentyminen on yhteydessä ylivelkaantumiseen. Kulutussitoumusten suhde nettotuloihin myös todennäköisesti selittää sitä, miksi myös verrattain hyvin toimeentulevat kotitaloudet kohtaavat maksuvaikeuksia, kun taloudellinen tilanne heikkenee.

Kaikki kolme Salon (2025) tutkimuksessa esitettyä päähavaintoa viittaavat siihen, että kotitalouksien tulisi kiinnittää huomiota, kuinka paljon niillä on kulutussitoumuksia suhteessa käytettävissä oleviin tuloihin. Tähän suhteeseen – kulutussitoumusten osuus nettotuloista – olisi hyvä kiinnittää huomiota aikana, jolloin kotitalouden taloudellinen tilanne on hyvä. Silloin on helpompi miettiä keinoja sopeuttaa taloutta, mikäli taloudellinen tilanne tulevaisuudessa heikkenee. Tästä syystä toimet, jotka lisäävät joustavuutta kulutussitoumuksiin – kuten vuokra- tai asuntolainamaksujen hetkelliset maksuvapaat – voivat auttaa kotitalouksia selviämään tilapäisistä taloudellisista vaikeuksista.

4 Työn menetyksen vaikutukset velkaongelmiin

4.1 Johdanto

Taloudellisen tilanteen vaihtelut ja toimeentulon äkillinen heikentyminen on monien ylivelkaantumiseen johtavien tarinoiden taustalla. Velkaongelmat ovat selvästi yleisempiä esimerkiksi työttömien kuin muiden väestöryhmien keskuudessa. Ulosotossa olevista työkäisistä 30 prosenttia on työttömiä tai työvoiman ulkopuolella¹⁰ ja vastaavasti esimerkiksi työttömyyden viime vuosien aikana kokeneista 30–50-vuotiaista yli 25 prosenttia on ulosotossa. Ensimmäinen tavoite tässä luvussa on luoda **yleiskuva työttömyyden ja ulosoton yhteydestä Suomessa**. Toisena tavoitteena on tarkastella missä määrin tämä **yhteys on juuri työttömyyden aiheuttamaa: Kuinka paljon työn menetys kasvattaa velkaongelmien todennäköisyyttä?** Tämän luvun analyysi perustuu osin yhteistyönä tehtyyn tutkimusartikkeliin (Maczulskij et al., 2024) (tästä eteenpäin ”artikkeli” tai ”tutkimus”)¹¹.

Työttömäksi jääminen aiheuttaa usein äkillisen tulotason laskun ja voi johtaa velkaantumiskierteeseen erityisesti, jos henkilöllä ei ole taloudellisia puskureita. Isola et al. (2016) raportoi, ettei perustason sosiaaliturva riitä kattamaan kulutuksen vähimmäistarpeita, mikä saa pienituloiset turvautumaan säästöihin, lainoihin ja omaisuuden realisointiin. Nuoret pitkäaikaistyöttömät kokevat useammin velkaongelmia ja turvautuvat epävirallisiin tulonlähteisiin, mikä lisää myös psykologista kuormitusta (Ylistö, 2022). Työttömyyden aiheuttama velkaantuminen on erityisen haastavaa ratkoa myöhemmin, sillä työllistyminen voi olla vaikeaa maksuhäiriömerkintöjen vuoksi, mikä syventää ongelmakerrettä entisestään (Majamaa & Lehtonen, 2024). Lisäksi ulosottoon

10 Omat laskelmat, perustuen tutkimuksen aineistoihin. Sisältää työttömät ja ne väestöryhmät, joiden tila on tuntematon. Tiedot vuodelta 2019.

11 Huolimatta yhteistyöstä, vastuu tästä tekstistä ja sen sisällöstä on yksinomaan kirjoittajalla, ei muilla tutkimusartikkelin laatimiseen osallistuneilla. Vastuu johtopäätöksistä, tulosten tulkinnasta, aihepiirin esittelystä ja kuvailevista tuloksista on yksinomaan kirjoittajan.

päätyneiden kannustimia työllistyä uudelleen heikentää se, että ulosoton maksut kasvavat jyrkästi tulojen noustessa (esim. Isotalo et al., 2021).

Työttömyyden ja velkaongelmien välistä yhteyttä on tärkeä ymmärtää, jotta voidaan suunnitella mahdollisia tukitoimenpiteitä. Vaikka näiden kahden tekijän yhteys on moninaisten vaikutusten summa, jo tämän yhteyden olemassaolo kertoo siitä, miten velkaongelmat väestössä kohdentuvat: työttömät ovat selvästi todennäköisemmin velkaongelmissa kuin työssä olevat. Pelkästä tilastollisesta yhteydestä ei voida kuitenkaan päätellä syy-seuraussuhteen voimakkuutta. Erityisen olennaista on saada tästä tutkittua tietoa juuri Suomen kontekstissa. Aiemmin aihetta on tutkittu vain Yhdysvalloissa, missä yhteiskunnan tarjoama turvaverkko on hyvin erilainen (Fay et al., 2002, Keys, 2018, Braxton et al., 2024). Ei siis ole selvää, että aiempien tutkimusten tulokset ovat yleistettävissä Suomeen, sillä hyvinvointivaltio tukee useilla etuuksilla ihmisiä, jotka kohtaavat äkillisen työttömyyden kaltaisia tapahtumia. Toisaalta myös velallisia kohtaava järjestelmä on hyvin erilainen: Suomen järjestelmää voidaan pitää esimerkiksi velkajärjestelyjen osalta tiukempina kuin vaikkapa Yhdysvaltojen.

Esitettyyn kysymykseen vastaamalla voidaan siis selvittää turvaverkon mahdollista roolia ylivelkaantumisen ehkäisijänä: jos vaikutukset olisivat Suomessa pieniä, viittaisi tämän järjestelmän vakuuttavan riskejä vastaan hyvin. Vastaavasti mikäli työn menetys on tärkeä tekijä ulosoton taustalla, viittaa se myös siihen, että yhteiskunnan turvaverkkoja heikentämällä valtio voi kyllä säästää menoissaan niin sanotun ensimmäisen asteen vaikutuksia laskettaessa, mutta osa säästetystä summasta voidaan menettää toisaalla esimerkiksi lisääntyneinä velkaongelmina.

Sosiaaliturva on tietysti vain yksi osa, jolla yhteiskunta vaikuttaa työnsä menettävien asemaan. Tulokset kertovat myös ylivelkaantuneita kohtaavan järjestelmän ankaruudesta ja tietynlaisesta reiluudesta. Esimerkiksi yksityishenkilön velkajärjestely on Suomessa harvinainen ja sen myöntäminen rajoitettua. Usein perusteluna tälle pidetään sitä, että velkaongelmat ovat seurausta yksilön omasta riskinotosta ja ankarampi järjestelmä ehkäisee liiallista velkaantumista. Ymmärtämällä yksilön vaikutusvallan ulkopuolella olevien tekijöiden vaikutusta velkaongelmiin voidaan arvioida, missä määrin tämä pitää paikkaansa ja siten järjestelmän taustalla olevien perusteiden toteutumista.

Tutkimus liittyy myös selvityksessä aiemmin käsiteltyyn varautumiseen. Vaikka julkinen sektori tarjoaa Suomessa tukea taloudellisten shokkien varalle, on kotitalouksien varautumisella huomattava rooli. Mikäli työn menetyksellä on suuria vaikutuksia, ei kotitalouksien varautuminen selvästi ole kovin hyvällä tasolla ja tätä on vaikea paikata myöskään ottamalla lisää (riittävän matalakorkoista ja siten myöhemmin maksettavissa olevaa) lainaa tai myymällä omaisuutta.

4.2 Aineisto ja menetelmät

Analyyssissä käytetään suomalaista rekisteriaineistoa eli viranomaisten keräämiä yksilötason tietoja koko Suomen väestöstä. Aineisto on poikkeuksellisen korkealaatuinen ja mahdollistaa tietopohjaista päätöksentekoa edistävän tutkimuksen tekemisen. Ylivelkaantumista mitataan Ulosottolaitoksen rekisteritietojen perusteella, käyttäen erilaisia indikaattoreita. Tässä luvussa keskitytään kahteen indikaattoriin: henkilön esiintymiseen Ulosottorekisterissä ja henkilön todennäköisyyteen olla ulosotossa kahtena vuonna peräkkäin. Ylipäättään ulosotossa olo on luonnollinen ja helposti tulkittava mittari velkaongelmille ja se on saatavilla koko väestölle. Kyselytutkimuksilla saatettaisiin saada tarkempaa tietoa myös veloista, jotka eivät vielä ole päätyneet ulosottoon, mutta aineistojen koot jäävät usein pieniksi.

Koska ulosotossa olo voi kuitenkin johtua esimerkiksi määrällisesti pienestä maksamattomasta laskusta, käytämme muitakin mittareita. Tässä luvussa on mitattu ylivelkaantumista myös käyttämällä mittarina ulosoton kohteena oloa kahtena peräkkäisenä vuonna. Tulokset ovat samansuuntaisia, jos tutkitaan vakavampia tapauksia euromääräisesti määriteltynä, käyttämällä esimerkiksi 1 000 euron ylittäviä ulosottovelkoja lopputulemina¹². Tiedot henkilöiden työmarkkina-asemasta saadaan Tilastokeskuksen FOLK-perustietojen ja FOLK-työssäkäynti aineistoista (Tilastokeskus, 2025a, c). Tutkimuksen aineisto rajataan yksityisen sektorin työkäisiin (20–64-vuotiaisiin) työntekijöihin. Yrittäjiä otoksessa ei ole. Lisäksi tutkimuksen pääasiallinen menetelmä

¹² Ei tässä selvityksessä, mutta saatavissa kirjoittajilta.

asettaa oman rajoitteensa yleistettävyydelle, sillä kausaalisen yhteyden tutkimiseksi päätuloksissa keskitytään rajattuun joukkoon.

Tutkimuksessa pyritään eristämään taloudellisen tilanteen heikentymisen vaikutus muista mahdollisista taustatekijöistä tutkimalla henkilöitä, jotka menettävät työnsä tehtaan tai toimipaikan lakkautuksen seurauksena. Työn menetys määritellään siten, että henkilö joutuu lähtemään työpaikasta, joka vähentää henkilöstöstään vähintään 30 prosenttia yhtenä vuonna. Otos sisältää vain yksityisen sektorin työntekijät suurissa (yli 20 työntekijää) toimipaikoissa. Irtisanomisten kohteeksi joutuvia työntekijöitä verrataan samankaltaisiin työntekijöihin, joiden työpaikka ei vähennä henkilöstöä. Tällaisen tapahtuman voi olettaa olevan yksittäisestä työntekijästä riippumaton ja se mahdollistaa luotettavan vaikutusten arvioinnin. Tutkimus ei kuitenkaan esimerkiksi mahdollista koko kansantalouden tasolla työn menetyksestä johtuvien velkaongelmien osuuden arviointia tai vastaavaa analyysiä. Tällainen analyysi vaatisi vahvempia oletuksia.

Käytännössä tutkimuksessa käytetään yhtälöä 4, joka löytyy tämän selvityksen liitteistä. Menetelmällä pyritään eristämään irtisanomisen vaikutus esimerkiksi iän, taloudellisten suhdanteiden ja yksilökohtaisten tekijöiden, esimerkiksi alhaisen koulutustason, vaikutuksesta velkaongelmien synnyssä. Tämänkaltainen menetelmä on tyypillinen työn menetyksiä käsittelevässä taloustieteen kirjallisuudessa (esimerkiksi Salvanes et al., 2024). Tarkemmat tiedot ja koodit tulosten replikoimiseksi ovat saatavissa kirjoittajilta.¹³

4.3 Tulokset

4.3.1 Kuvailevat tulokset

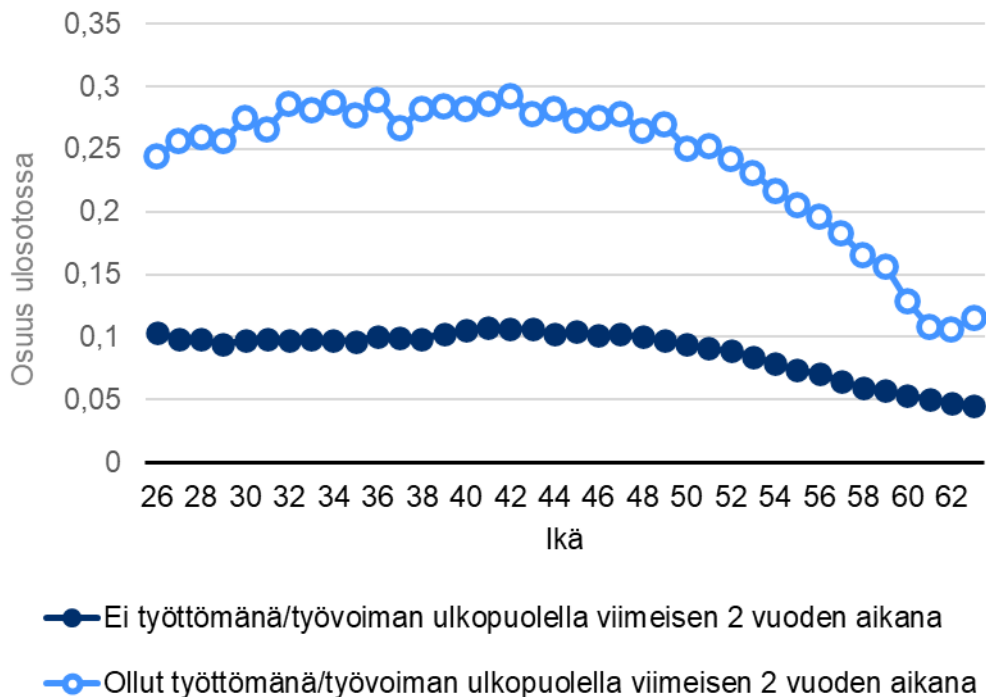
Luvun aluksi on hyödyllistä luoda kuva ulosoton ja työn ulkopuolella olon yhteyksistä koko populaatiossa. Kuviossa 2. esitetään osuus työssäkävivistä ja työttömistä henkilöistä, jotka ovat ulosotossa iän mukaan. Kuvion aineisto

¹³ Pääsyä luottamukselliseen aineistoon ei luonnollisesti voida kirjoittajien päätöksellä antaa vaan se on haettava erikseen Tilastokeskukselta.

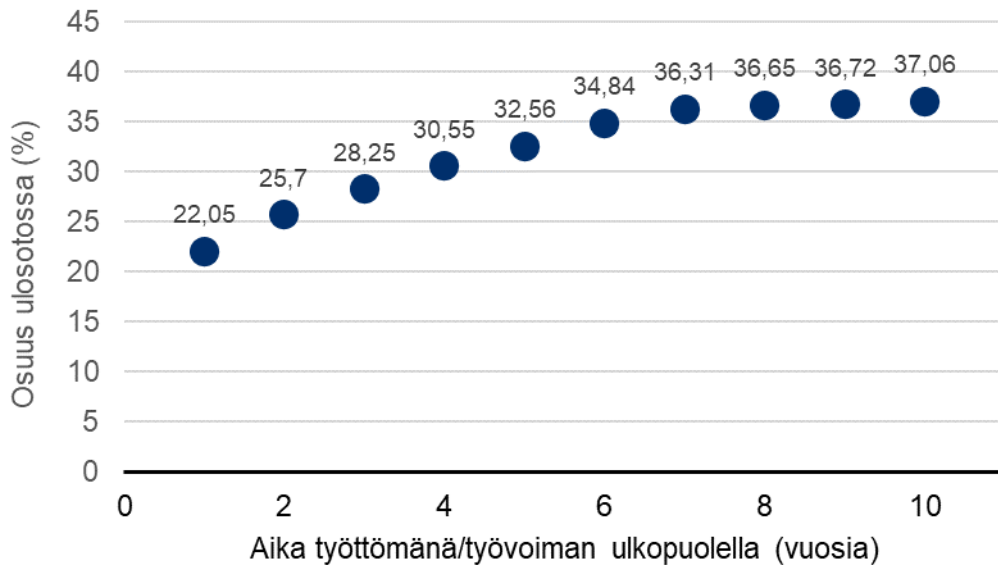
käsittää koko Suomen väestön vuonna 2016. Ero näiden kahden ryhmän välillä on huomattava. Huomattavaa on myös ulosoton yleisyys: yli 25 prosenttia 30–50-vuotiaista työttömistä on ulosotossa.

Kuviossa 3. taas kuvataan pitkään jatkuneen työttömyyden tai työvoiman ulkopuolella olon yhteys ulosotossa olon todennäköisyyteen. Mitä pidempään henkilö on poissa töistä, sitä suurempaa on myös ulosoton esiintyvyys. Kasvu kuitenkin tasaantuu muutaman vuoden kuluttua, vaikka ulosotossa olevien osuus pysyykin korkealla tasolla.

Kuvio 2. Osuus työssä (ei työttömänä/työvoiman ulkopuolella) ja työttömänä/työvoiman ulkopuolella olleista henkilöistä ulosotossa, iän mukaan. Työttömyys tai työvoiman ulkopuolella olo on määritelty vuoden pääasiallisen toiminnan mukaan. Ulosotossa oloksi lasketaan lyhytaikainenkin esiintyminen ulosottorekisterissä. Tiedot vuodelta 2016.

Kuvio 3. Osuus ulosotossa (%) olevista työttömänä/työvoiman ulkopuolella olevista henkilöistä vietetyn ajan mukaan. Työttömyys tai työvoiman ulkopuolella olo on määritetty vuoden pääasiallisen toiminnan mukaan. Ulosotossa oloksi lasketaan lyhytaikainenkin esiintyminen ulosottorekisterissä. Tiedot vuodelta 2016.

4.3.2 Työn menetyksen vaikutukset

Analyysin päätulokset voidaan nähdä kuviosta 4. Työn menetyksen vaikutuksia voidaan kuviossa tarkastella vuosi kerrallaan, jolloin voidaan arvioida, onko vaikutus välitön ja jatkuuko se kauan irtisanomisen jälkeen. Pisteet kuvaavat sitä, miten paljon ero työnsä menettäneiden ja sen säilyttäneiden välillä kasvoi verrattuna aikaan ennen työn menetyksiä. Palkit kuvaavat tilastollista epävarmuutta eli 95 prosentin luottamusvälejä.

Työn menetys on vakava taloudellinen shokki. Ennen tapahtumaa henkilöiden palkkatulot ennen veroja ovat keskimäärin noin 42 000 euroa vuodessa ja vaikka osa työntekijöistä löytää pian uuden työn, työn menetys pienentää tuloja keskimäärin 22 prosenttia. Kaikki työnsä menettäneet eivät välttämättä ole kauaa työttömänä, vaan suuri osa löytää uuden työn muutaman vuoden sisällä. Tulosten perusteella työn menetys kasvattaa ulosotossa olon todennäköisyyttä noin 15 prosenttia irtisanomista edeltävään aikaan verrattuna. Myös kaksi peräkkäistä vuotta ulosotossa olevien määrä sekä

vakavasti ulosotossa olevien (esimerkiksi yli 10 000 euroa velkaa) määrä kasvaa¹⁴, eli kyse ei ole pelkästään väliaikaisista vaikutuksista tai pienistä summista. Todennäköisesti osa vaikutuksesta on seurausta tulojen laskusta, joka on huomattava. Osa taas voisi johtua esimerkiksi muuttamisen kustannuksista tai kasvaneesta stressistä kotitalouden sisällä. Tällaisia tekijöitä rekisteriaineistolla on vaikea havaita.

Ennen irtisanomista vaikutusta ei havaita, mikä lisää luottamusta siihen, että tutkimuksen irtisanotun ryhmän ja vertailuryhmän ainoa ero todella on irtisanominen. Tämä on ensiarvoisen tärkeää tulosten tulkinnan kannalta: kyse todella on irtisanomisen vaikutuksesta eikä valikoitumisesta.

Seuraavana tutkimuksessa analysoidaan eri väestöryhmien haavoittuvaisuutta. Tätä varten määritellään joitain väestöryhmiä, joiden väliset erot vaikutuksissa ovat kiinnostavia. Erikseen tarkastellaan:

1. Miehiä ja naisia.
2. Henkilöitä, joilla on ennestään paljon velkaa ja niitä, joilla velkaa ei juurikaan ole.
3. Naimisissa olevia ja naimattomia.
4. Niitä, jotka päätyvät työttömiksi vähintään yhden vuoden ajaksi irtisanomisen jälkeen.

Tulokset näistä tarkasteluista esitämme kuviossa 5. Vaikutukset on tässä kuviossa muutettu keskiarvoiksi vuosien 1–9 vaikutuksista ja kuten aiemmin, muutettu prosentteiksi työn menetystä edeltävästä ulosoton todennäköisyydestä. Estimaatit kertovat siten työn menetyksen vaikutuksesta tietyssä ryhmässä.

Kuvion 5. tulosten perusteella työn menetyksen vaikutukset ovat suurempia miehillä kuin naisilla. Tähän on monia syitä, joista tärkeimmät liittyvät siihen, että miehet ja naiset toimivat usein varsin erilaisissa ammateissa tai sektoreilla. Selvästi haavoittuvimmassa asemassa ovat myös henkilöt, joilla on ennen työn menetystä runsaasti velkaa tai suuri velan ja tulojen suhde: vaikutus on jopa 5 prosenttiyksikköä eli 30 prosenttia suurempi kuin keskimääräisellä työnsä menettäneellä. Tällaisilla kotitalouksilla on luultavasti

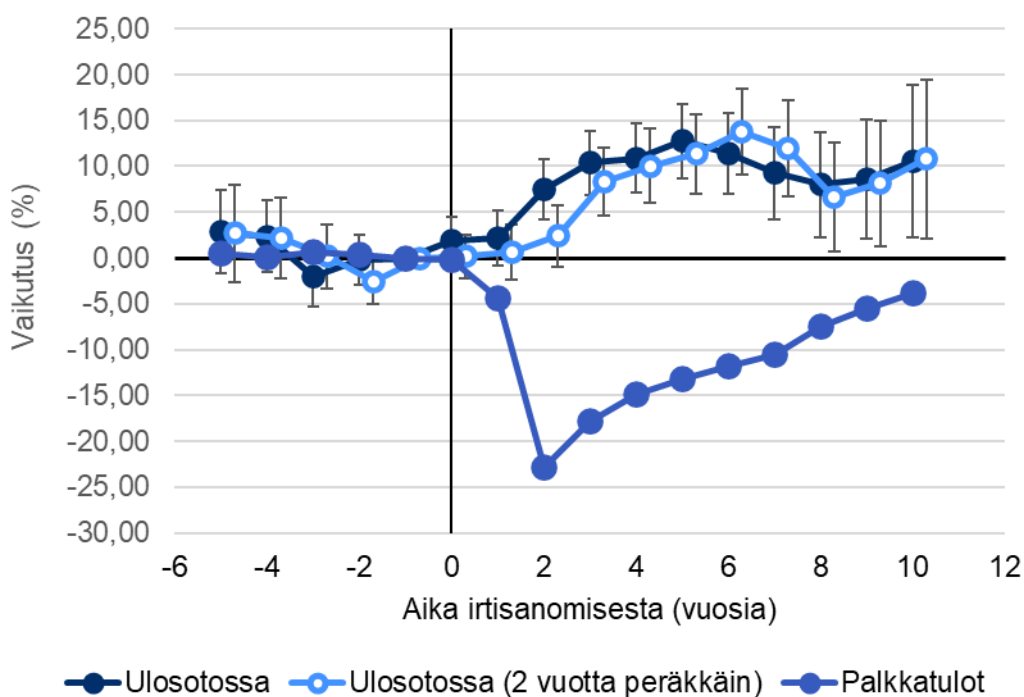
¹⁴ Ei tässä raportissa, mutta saatavissa kirjoittajilta.

tiukemmalle venytetty budjetti jo ennen työn menetystä, joten tulos on luonteva.

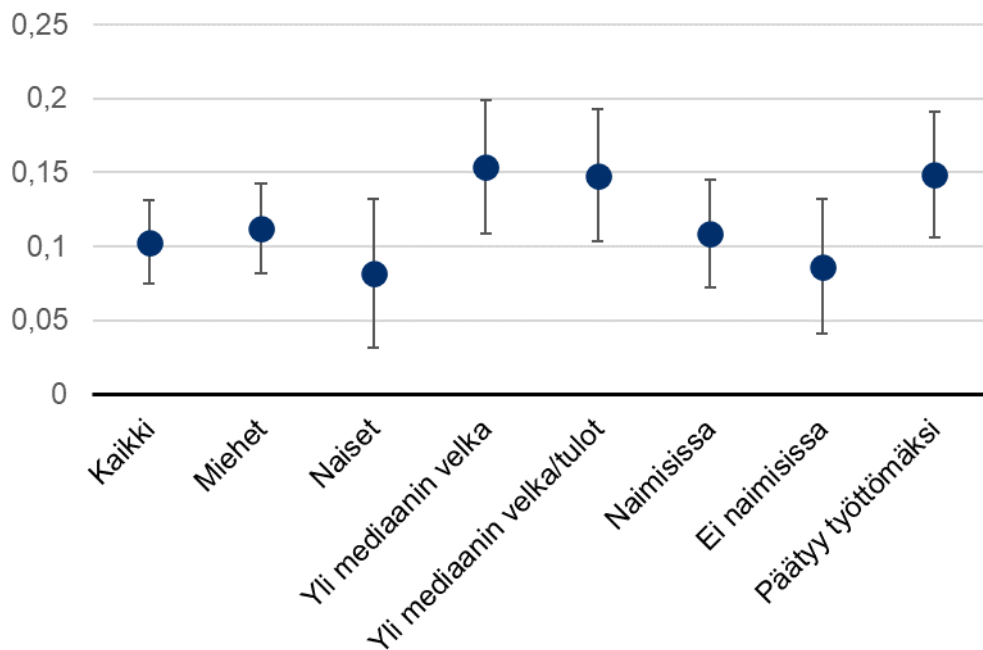
Naimisissa olo ei vaikuta merkittävästi suojaavan työn menetyksen seurauksilta, sillä suhteellinen vaikutus on jopa suurempi kuin ei-naimisissa olevilla. Tämä on yllättävää, sillä naimisissa olevilla kotitalouden tulot eivät todennäköisesti ole ainoastaan irtisanotun henkilön varassa. Tosin on huomautettava, että jos vaikutusta ei suhteuteta aiempaan ulosotossa olon todennäköisyyteen, on kasvu naimattomilla henkilöillä suurempi kuin naimisissa olevilla.

Viimeisenä esitetään irtisanomisen vaikutukset ulosottoon sellaisilla henkilöillä, jotka viettävät vähintään yhden vuoden työttömänä irtisanomisen jälkeen. Tämä vaikutus on myös selvästi suurempi kuin niillä, jotka löytävät uuden työn pian irtisanomisen jälkeen.

Kuvio 4. Työn menetyksen vaikutus ansiotuloihin ja ulosotossa oloon. X-akseli kuvaa vuosia irtisanomistapahtumasta. Y-akseli kertoo muutoksen muuttujassa (tulot/ulosoton todennäköisyys) verrattuna irtisanomista edeltävään vuoteen, joka on skaalattu arvoon 0. Pylväät kuvaavat 95 prosentin luottamusvälejä.

Kuvio 5. Työn menetyksen vaikutus ulosotossa oloon eri ryhmissä. Y-akseli kertoo muutoksen ulosotossa olon todennäköisyydessä. Vaikutus on laskettu vuosien 1–9 (työn menetyksen jälkeen) keskiarvona ja skaalattu kunkin ryhmän työn menetystä edeltävän todennäköisyyden perusteella. Pylväät kuvaavat 95 prosentin luottamusvälejä.

4.4 Johtopäätökset

Tuloksia tulkittaessa on otettava huomioon, että tutkimus keskittyy vain joukkoirtisanomisten kohteeksi joutuneisiin. Tällaiset henkilöt eroavat usein ominaisuuksiltaan keskimääräisestä suomalaisesta: he ovat esimerkiksi todennäköisesti miehiä ja keskittyneet tietyille sektoreille kuten teollisuuteen. Siksi tutkimuksen yleistettävyyttä kaikkiin tilanteisiin on rajallinen.

Tutkimuksen perusteella voidaan kuitenkin luotettavasti sanoa, että työn menetys kasvattaa ulosotossa olon todennäköisyyttä ja vaikutus on edelleen huomattava jopa seitsemän vuotta tapahtumasta. Tämä siitäkin huolimatta, että kohdejoukko on ennen shokkia kiinnittynyt työmarkkinoille ja on siten verrattain hyvässä taloudellisessa asemassa. Vaikutukset ovat voimakkaimpia

niillä, jotka päätyvät työn menetyksen seurauksena työttömiksi ainakin vuodeksi.

Hyvinvointivaltion turvaverkko ei siis onnistu estämään irtisanottujen velkaongelmia. Anteliaampi turvaverkko saattaisi auttaa välttämään tällaisia ongelmia, mutta tämänhetkisen tutkimuksen valossa on vaikea sanoa, kuinka suuria tällaiset hyödyt olisivat ja miten ne vertautuisivat lisääntyneisiin kustannuksiin. On myös selvää, että monet kotitaloudet eivät ole varautuneet riittävän hyvin välttääkseen velkaongelmat. Likvidejä säästöjä ei kenties ole riittävästi ja luottomarkkinoilta saatava laina voi olla korkeakorkoista. Jos irtisanomisista on tietyllä alueella paljon, voi tämä myös heijastua asuntomarkkinoille ja hankaloittaa tilannetta entisestään.

Tutkimuksessa löydetään joitain ryhmiä, jotka ovat keskimääräistä haavoittuvammassa asemassa. Tällaisia ryhmiä ovat miehet, henkilöt, joilla on ennestään runsaasti velkaa sekä ne, jotka päätyvät työttömiksi. Suomalaiset kotitaloudet eivät siis monissa tilanteissa ole varautuneet taloudellisen tilanteen huononemiseen tavalla, joka estäisi ulosottoon päätyminen.

Osansa ongelmien pitkäkestoisuudessa on varmasti ulosottojärjestelmän ankaruudella: kerran velkaongelmien alettua on kierteestä usein vaikea päästä ulos. Aiempi tutkimus on myös todentanut sekä teoreettisesti että empiirisesti ulosotolla olevan todennäköisesti suuria vaikutuksia työllisyyteen ja sosiaaliturvan käyttöön (Isotalo et al., 2021). Tämä johtuu siitä, että ulosotossa oleva maksaa suuren osan palkastaan ulosottoon, mikä lisää entisestään verojärjestelmämme aiheuttamia kannustinongelmia. Tällainen kierre voi olla myös tässä tutkimuksessa havaittujen pitkäkestoisten vaikutusten taustalla. Järjestelmän ankaruuden vähentäminen joko ulosoton kestoa lyhentämällä, suojaosaa kasvattamalla tai ulosmitattua osuutta muuttamalla kasvattaisi siis todennäköisesti työssäkäyntiä ulosottovelallisten keskuudessa. Samalla on todettava, että tällaisella muutoksella saattaisi olla jonkinlaisia holtitonta velanottoa lisääviä vaikutuksia. Oikea ulosottojärjestelmän tiukkuus on siis pohjimmiltaan valinta näiden seurausten välillä.

5 Toisen asteen koulutus ja velkaongelmat

5.1 Johdanto

Tässä luvussa tarkastelemme toisen ja kolmannen asteen koulutuksen merkitystä ylivelkaantumiseen. Akateemisen kirjallisuuden mukaan koulutuksen ja taloudellisen aseman – mitattuna esimerkiksi palkkana tai työllisyytenä – välillä on positiivinen korrelaatio eli korkeasti koulutetuilla on parempi taloudellinen asema kuin matalasti koulutetuilla. Tässä luvussa esitetyn tutkimuksen mukaan koulutuksella on myös yhteys ylivelkaantumiseen: matalasti koulutetut ovat useammin ylivelkaantuneita kuin korkeasti koulutetut, ja ammatillisen koulutuksen suorittaneet ovat useammin ylivelkaantuneita kuin lukiolaiset (kuviot 6–8). Tämän havainnon perusteella ei voida kuitenkaan todeta, että koulutuksen lisääminen aiheuttaa ylivelkaantumisen vähenemistä. Tämä johtuu valikoitumisesta: esimerkiksi toisen asteen suorittaneiden ja sitä suorittamattomien välillä on todennäköisesti muitakin eroja kuin pelkkä koulutustausta. Oppimiskyky, motivaatio, oppimistulokset ja vanhempien tausta voivat vaihdella ryhmien välillä ja vaikuttaa ylivelkaantumisen riskiin. Sama haaste pätee myös lukion ja ammatillisen koulutuksen suorittaneiden vertailuun, sillä ryhmien väliset muut tekijät voivat selittää eroja taloudellisessa asemassa.

Tässä luvussa tutkimme toisen asteen koulutuksen kausaalivaikutusta ylivelkaantumiseen. Luku perustuu tutkimusartikkeliin (Kortelainen et al., 2024, tästä eteenpäin “tutkimus” tai “artikkeli”). Tutkimuskysymykset ovat:

1. Miten toisen asteen koulutukseen pääsy eli koulutuksen määrän lisääminen vaikuttaa ylivelkaantumiseen?
2. Miten toisen asteen koulutusmuoto vaikuttaa ylivelkaantumiseen?

Koulutuksen määrän lisäyksellä tarkoitetaan toisen asteen koulutuksen käymistä ja koulutusmuodolla tarkoitetaan yleissivistävää lukiokoulutusta ja ammatillista koulutusta. Ylivelkaantumisen mittarina käytämme ulosottoa. Eristämme koulutuksen kausaalivaikutuksen vertailemalla henkilöitä, jotka

juuri ja juuri pääsivät lukioon, niihin, jotka jäivät hieman alle lukioon pääsyn rajan. Sama vertailu voidaan tehdä ylipäätään toiselle asteelle niukasti päässeiden ja ulos jääneiden välille. Tällaisen tutkimusasetelman käyttöä kutsutaan regressioepäjatkuvuudeksi ja kantavana ajatuksena on, että lähellä keskiarvorajaa sen molemmilla puolilla olevat ovat taustaltaan ja kyvyiltään samanlaisia (Silliman & Virtanen, 2022).

Tutkimuksen tulosten perusteella voidaan todeta, että koulutus ja ylivelkaantuminen ovat selvästi yhteydessä toisiinsa. Tämä yhteys havaitaan sekä peruskoulussa menestymisen että eri koulutusasteiden välillä (kuviot 6. ja 7.). Mitä paremmin henkilö on menestynyt peruskoulussa, sitä pienempi on todennäköisyys päätyä ulosottoon myöhemmin elämässä. Ulosotossa olon todennäköisyys on myös huomattavasti pienempi mitä korkeampi on henkilön koulutusaste. Tutkimuksemme perusteella osa tästä yhteydestä on valikoitumista, mutta osa koulutuksen kausaalista vaikutusta: toisen asteen koulutukseen pääsy suojaa velkaongelmilta.

Emme kuitenkaan havaitse tilastollisesti merkitsevää eroa ulosoton todennäköisyydessä, kun vertaamme lukiokoulutusta ammatilliseen koulutukseen. Tätä voidaan pitää yllättävänä, sillä lukion oppimäärä sisältää sekä laajemmat matemaattiset opinnot että yhteiskuntaopin oppimäärään sisältyvää taloustietoa, minkä lisäksi lukio voi kehittää myös muita hyödyllisiä taitoja, jotka vähentävät ylivelkaantumista. Toisaalta esimerkiksi Silliman ja Virtanen (2022) osoittavat, että ammatillinen koulutus lisää tuloja opiskelijoilla, jotka juuri ja juuri eivät päässeet lukioon, verrattuna niihin, jotka juuri ja juuri pääsivät. Tässä rajatapauksessa lukiokoulutus ei myöskään näytä kehittävän merkittävästi kognitiivisia tai sosiaalisia taitoja (Ollikainen et al., 2022). Tulos on näiden seikkojen valossa ymmärrettävä.

Akateemisessa kirjallisuudessa on tehty verrattain vähän tutkimusta koulutuksen kausaalista vaikutuksesta ylivelkaantumiseen ja tulokset ovat osittain ristiriitaisia. Yhdysvalloissa koulutuksen lisääminen paransi taloudellisia lopputulemia, vähentäen henkilökohtaisia konkursseja ja pakkohuutokauppoja (Cole et al., 2014). Isossa-Britanniassa koulutuksen lisääminen ei puolestaan vähentänyt ylivelkaantumista, vaikka sillä oli muita positiivisia vaikutuksia (Gray et al., 2021). Erityisesti matematiikan osaaminen voi parantaa taloudellisia päätöksiä (Cole, 2016). Koska lukion ja ammatillisen

koulutuksen käyneillä on eroja matematiikan osaamisessa (Metsämuuronen, 2017), on mahdollista, että lukion käyminen vähentäisi ylivelkaantumista.

Ymmärtämällä koulutuksen kausaaliset vaikutukset ylivelkaantumiseen, poliittiset päättäjät, opettajat ja opetusta tarjoavat instituutiot voivat kehittää ja toteuttaa opetussuunnitelmia, jotka sisältävät talousopetusta ja jotka ovat räätälöity eri väestöryhmien tarpeisiin. Tällaiset toimet voivat lopulta auttaa yksilöitä ja perheitä tekemään parempia taloudellisia päätöksiä, välttämään liiallista velkaantumista ja saavuttamaan parempaa taloudellista turvallisuutta ja hyvinvointia.

Koulutuspolitiikassa keskeisiä päätöksiä ovat toisen asteen koulutuspaikkojen määrä sekä niiden jakautuminen ammatillisten oppilaitosten ja lukioiden kesken. Näiden päätösten tueksi on tärkeää ymmärtää koulutuksen vaikutuksia laajemmin kuin esimerkiksi pelkkien tulojen näkökulmasta. Tutkimuksemme tarjoaa juuri tällaista kokonaisvaltaisempaa tietoa, joka voi auttaa monipuolistamaan koulutuspolitiikan perusteluja ja linjauksia.

5.2 Aineisto ja menetelmät

Tutkimuksessa hyödynnetään aineistoa henkilöistä, jotka ovat hakeneet toisen asteen opiskelupaikkaa yhteishaussa vuosina 1996–2003. Näinä vuosina yhteishakujärjestelmä oli sellainen, että menetelmämme käyttö on mahdollista (Virtanen et al., 2024). Aineisto perustuu Tilastokeskuksen TYHR-rekisteriaineistoon (Tilastokeskus, 2025b). Aineiston avulla voidaan havaita yhteishaussa toisen asteen koulutukseen hakeneet henkilöt, heidän hakukohteensa ja heidän arvosanansa. Myös koulutusta koskevista aineistoista saadaan kuva siitä mihin koulutukseen henkilöt valittiin ja millaisen koulutustason he lopulta suorittavat.

Koko otoksessa on 24 174 henkilöä. Varsinaisessa estimoinnissa käytetään pienempää havaintojoukkoa, sillä otos rajataan niihin, joiden lukuaineiden keskiarvo on lähellä sisäänpääsyrajaa. Toiselle asteelle pääsyn rajalla keskiarvo on tyypillisesti noin 7,2 ja lukioon pääsyn rajalla noin 7,4 (asteikolla 4–10), mutta hakukohteiden ja vuosien välillä esiintyy merkittävää vaihtelua.

Ulosoton aineistoja käytetään vuosilta 2008–2020. Tämä mahdollistaa ainakin osan henkilöistä seuraamisen 5–24 vuotta yhteishaun jälkeen. Ylivelkaantumisen tunnistamiseksi käytämme pääosin indikaattoria siitä, onko henkilö ulosotossa vai ei. Varsinaisessa tutkimusartikkelissa tarkastelemme myös hienojakoisempia lopputulemia, esimerkiksi ulosotossa olevan euromäärän mukaan. Tulokset ovat samansuuntaisia kaikilla käyttämillämme lopputulemilla. Näiden aineistolähteiden lisäksi käytämme tutkimuksen pohjana demografisia ja taloudellista tilannetta kuvaavia muuttujia Tilastokeskuksen FOLK-perustietoa aineistosta (Tilastokeskus, 2025a).

Tutkimuksen kausaalitulokset koulutuksen vaikutuksesta ulosottoon perustuvat regressioepäjatkuvuusasetelmaan. Menetelmä on usein käytetty vastaavissa tilanteissa (Lee & Lemieux, 2010) ja sitä on myös aiemmin sovellettu Suomessa toisen asteen koulutuksen vaikutusten tutkimiseen (esim. Silliman & Virtanen, 2022). Käytännössä menetelmässä verrataan henkilöitä, jotka ovat niukasti sisäänpääsyrajan yläpuolella niihin, jotka ovat niukasti sen alapuolella. Vaikka lukion ja ammatillisen koulutuksen opiskelijat ovat keskimäärin erilaisia, ei eroja sisäänpääsyrajalla pitäisi olla muuten kuin koulutuksen aiheuttamana. Tämä ajatus saa vahvistusta, jos tarkastellaan esimerkiksi hakijoiden vanhempien tuloja rajan molemmin puolin: hakijat rajan molemmilla puolilla ovat hyvin samanlaisia ennen hakuprosessin alkua esimerkiksi perhetaustan ja perheen taloudellisen tilanteen suhteen (tarkastelut saatavissa kirjoittajilta).

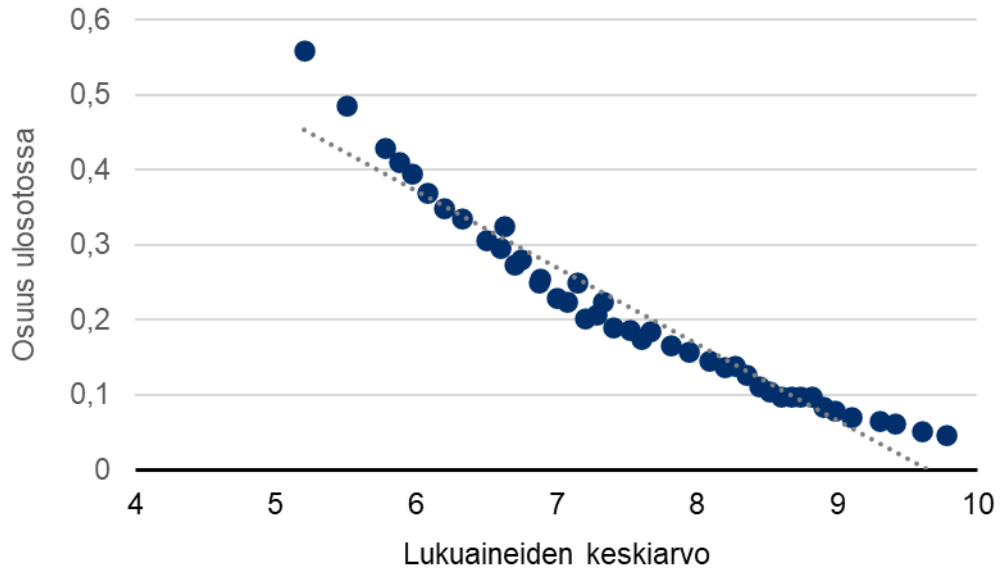
5.3 Tulokset

5.3.1 Kuvailevat tulokset

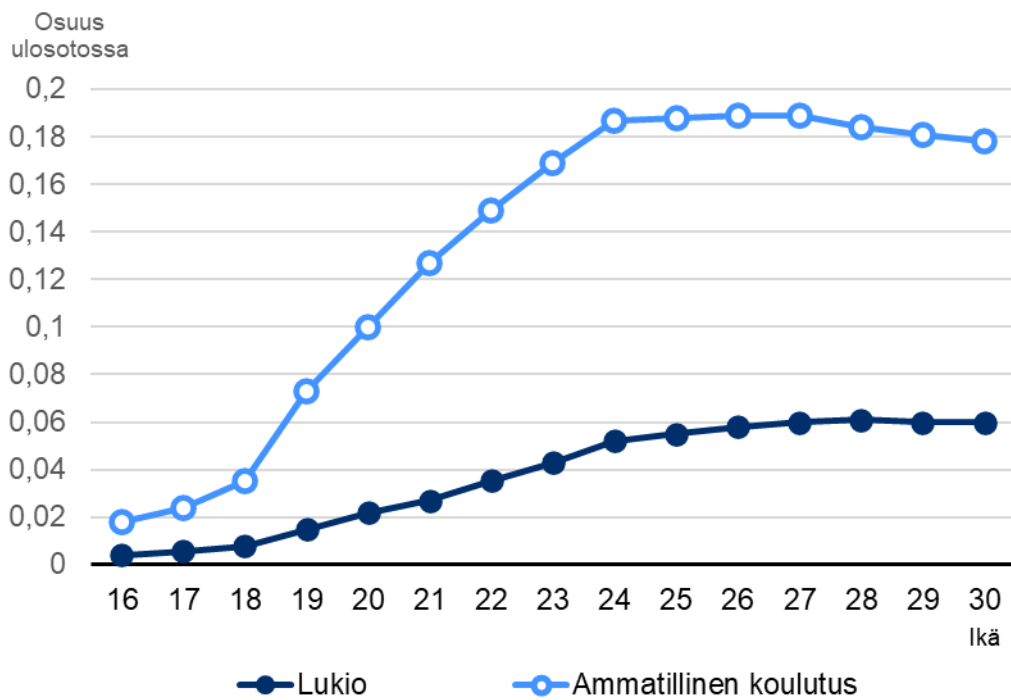
Kuviot 6., 7. ja 8. kuvaavat koulutuksen ja ulosoton välistä yhteyttä.

Kuviosta 6. voidaan havaita, että menestyminen peruskoulussa on selvässä yhteydessä myöhempään ulosotossa oloon: mitä parempi lukuaineiden keskiarvo, sitä pienempi on todennäköisyys olla ulosotossa ikävuosien 23–25 välillä.

Kuvio 6. Ulosotossa olon ja 9. luokan lukuaineiden keskiarvon välinen yhteys. Aineisto koostuu vuosina 1996–2003 yhteishakuun osallistuneista.

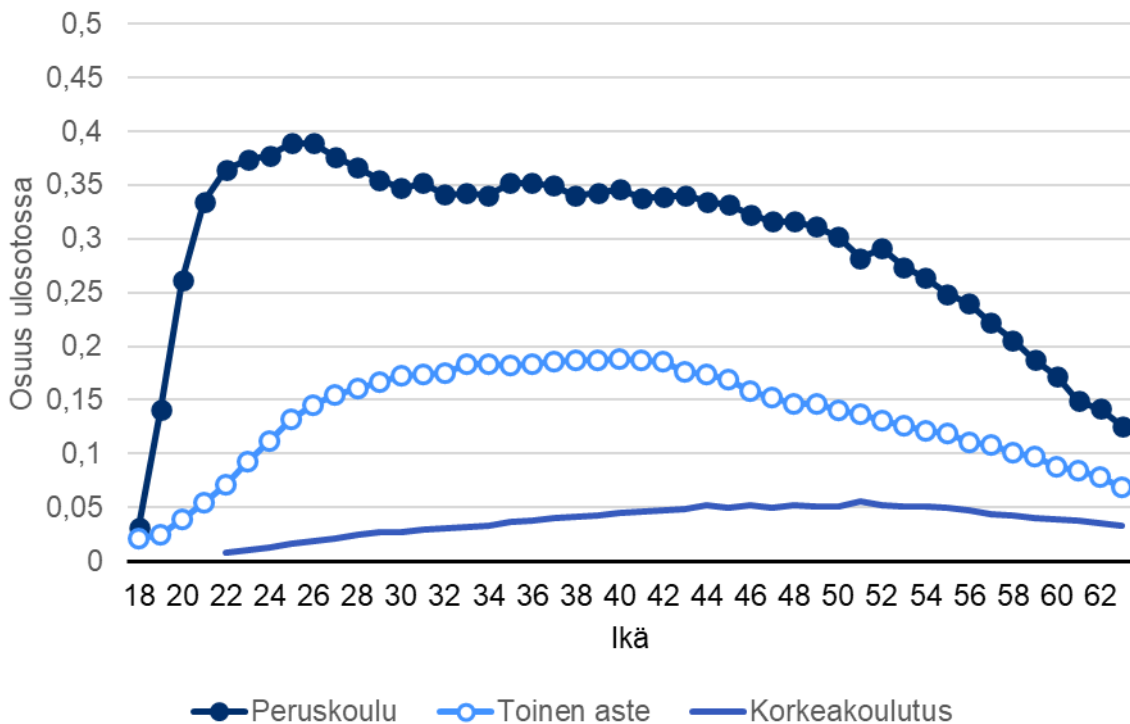
Kuvio 7. Ulosotossa olon todennäköisyys eri ikäisinä toisen asteen koulutuksen mukaan, vuonna 2016.

Kuvio 7. havainnollistaa ulosoton todennäköisyyden eroa lukion ja ammatillisen koulutuksen suorittaneiden välillä eri ikävaiheissa. Lukion suorittaneiden ulosotossa olon todennäköisyys on 25–30 vuoden iässä noin 13 prosenttiyksikköä alhaisempi kuin ammatillisen koulutuksen suorittaneiden. Tämä ero voi heijastella sitä, että lukion käyneet oppivat joitain hyödyllisiä taitoja ja ovat vakaammassa asemassa työmarkkinoilla, mutta mitä todennäköisemmin lukion ja ammatillisen koulutuksen käyneiden eroja kyvyissä ja taustoissa.

Kuviosta 8. nähdään, että korkeammin koulutettujen joukossa ulosotossa olo on huomattavasti vähemmän todennäköistä kaiken ikäisillä, mutta ero ulosoton todennäköisyyksien välillä on erityisen iso alle 50-vuotiailla.

Kuvio 8. Ulosotossa olon todennäköisyys eri ikäisinä korkeimman koulutusasteen mukaan, vuonna 2016.

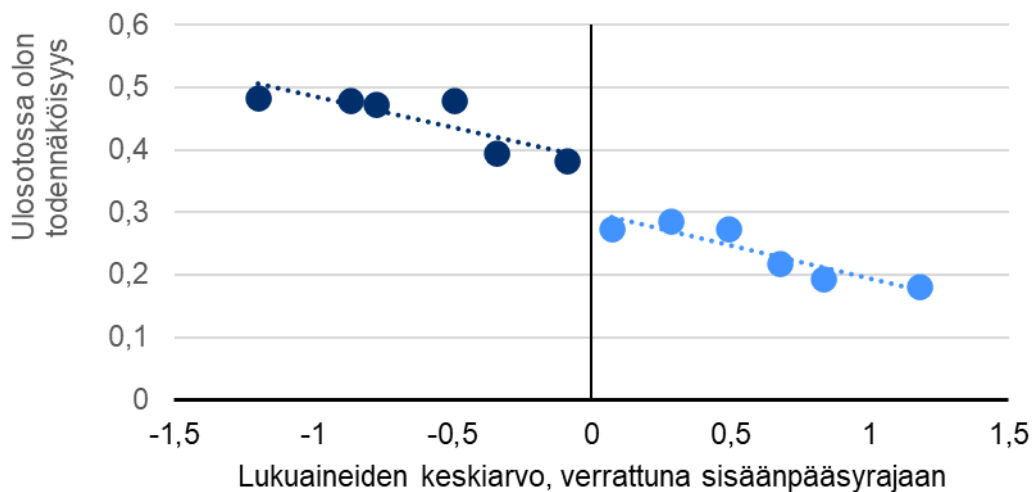

5.3.2 Miten toisen asteen koulutukseen pääsy vaikuttaa ylivelkaantumiseen?

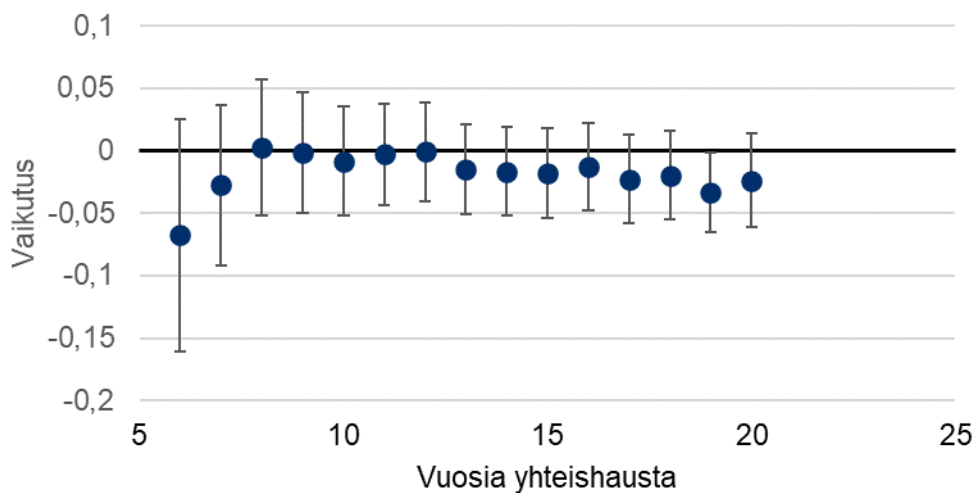
Kuviot 9. ja 10. havainnollistavat, miten pääsy toisen asteen koulutukseen vaikuttaa ulosotossa olemisen todennäköisyyteen. Kuviossa 9. nähdään ulosotossa olon todennäköisyys niillä, jotka juuri ja juuri jäävät toisen asteen koulutuksen ulkopuolelle (x-akselilla pisteen 0 vasemmalla puolella) verrattuna niihin, jotka juuri ja juuri pääsevät hakemaansa toisen asteen koulutuspaikkaan (ammattillinen koulutus tai lukio). Juuri sisäänpääsyrajan kohdalla havaitaan selkeä lasku todennäköisyydessä, joka kertoo koulutukseen pääsyn vaikutuksesta. Laskun suuruus on noin 7 prosenttiyksikköä, mikä vastaa noin viidesosaa ulosotossa olon todennäköisyydestä sisäänpääsyn rajalla.

Kuviossa 10. nähdään yllä mainittu ero vuosittain mitattuna. Esimerkiksi x-akselilla kohdassa 10 oleva piste kertoo ryhmien eron 10 vuotta yhteishausta, eli noin 26-vuotiaana. Lisäksi esitellään 95 prosentin luottamusvälit. Ero ulkopuolelle jääneiden ja sisään päässeiden välillä on negatiivinen kaikkina vuosina ja voimakkaimmillaan pian koulutuksen päättymisen jälkeen ja noin 15 vuotta yhteishausta. Vuositasolla ulosotossa olon todennäköisyys pienenee noin kymmenesosan koko otoksen keskimääräisestä todennäköisyydestä.

Kuvio 9. Ulosotossa olon todennäköisyys toisen asteen koulutukseen päässeillä (x-akselilla pisteen 0 oikealla puolella) ja ulkopuolelle jääneillä (x-akselilla pisteen 0 vasemmalla puolella). Ryhmien välinen ero sisäänpääsyn rajalla kertoo koulutukseen pääsyn vaikutuksen. Kuvioista voidaan nähdä selkeä lasku sisäänpääsyrajan kohdalla.

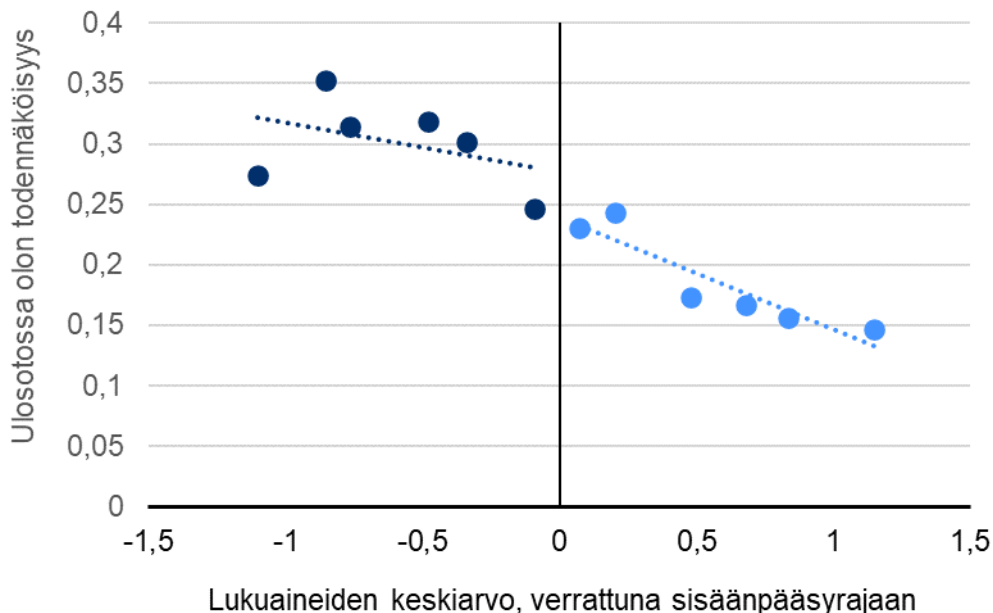
Kuvio 10. Toisen asteen koulutukseen pääsyn vaikutus ulosotossa olon todennäköisyyteen eri vuosina yhteishaun jälkeen. Jokainen piste vastaa erotusta niukasti sisään päässeiden ja ulkopuolelle jääneiden välillä. Palkit/viivat kuvaavat tilastollista epävarmuutta eli 95 prosentin luottamusvälejä. Vaikutus on vahvimmillaan juuri koulutuksen jälkeen sekä noin 15–20 vuotta yhteishaun jälkeen.

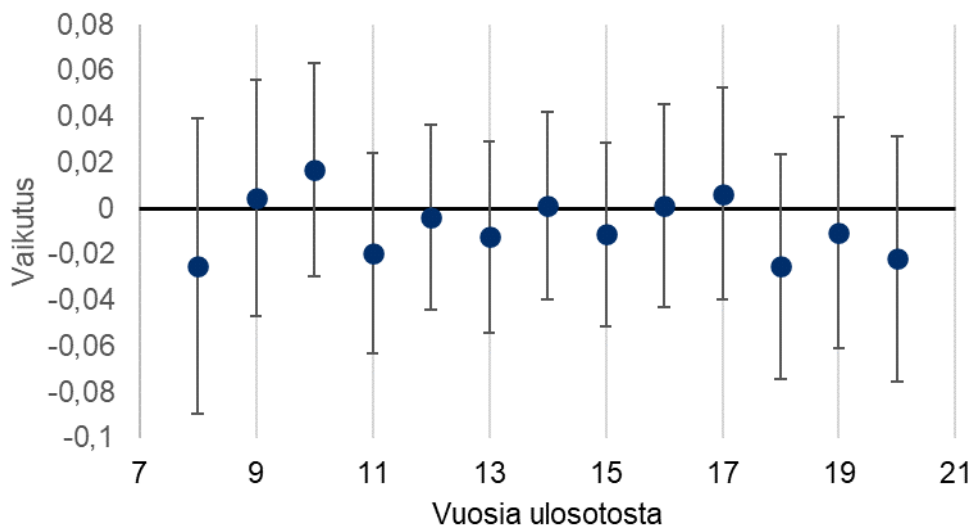
5.3.3 Miten toisen asteen koulutusmuoto (eli lukioon/ammattilliseen koulutukseen pääsy) vaikuttaa ylivelkaantumiseen?

Kuvioissa 11. ja 12. esitetään miten lukioon pääsy suhteessa ammatilliseen koulutukseen vaikuttaa ulosoton todennäköisyyteen. Kuviossa 11. nähdään ulosotossa olon todennäköisyys niille, joiden keskiarvo jää juuri lukioon pääsyn alle (x-akselilla pisteestä 0 vasemmalle) verrattuna niihin, joiden keskiarvo riittää niukasti lukioon pääsyyn. Käytännössä verrataan siis lukioon pääseviä ja ammatilliseen koulutukseen joutuvia hakijoita, jotka ovat ensisijaisesti hakeneet lukiokoulutukseen. Sisäänpääsyn rajalla ei havaita kuvion 9. kaltaista laskua ulosoton todennäköisyydessä, mikä viittaa siihen, että koulutusmuodolla ei ole samanlaista vaikutusta ulosoton todennäköisyyteen kuin ylipäättään toisen asteen koulutuksella.

Kuvio 11. Ulosotossa olon todennäköisyys lukioon päässeillä (x-akselilla pisteen 0 oikealla puolella) ja ulkopuolelle jääneillä (x-akselilla pisteen 0 vasemmalla puolella). Ryhmien välinen ero sisäänpääsyn rajalla kertoo koulutukseen pääsyn vaikutuksen.

Kuvio 12. Toisen asteen koulutukseen pääsyn vaikutus ulosotossa olon todennäköisyyteen eri vuosina yhteishaun jälkeen. Jokainen piste vastaa erotusta niukasti sisään päässeiden ja ulkopuolelle jääneiden välillä. Palkit/viivat kuvaavat tilastollista epävarmuutta eli 95 prosentin luottamusvälejä. Vaikutukset ovat lähellä nollaa kautta linjan eivätkä ole tilastollisesti erotettavissa nolasta.

Kuten kuvio 10., myös kuvio 12. näyttää vaikutukset vuosittain: jokainen piste kuvaa eroa niukasti sisään päässeiden ja ulos jääneiden välillä, mitattuna tiettyinä aikoina yhteishausta. Kuten kuviossa 11., tässä kuviossa ei erotu selkeitä eroja lukioon päässeiden ja ulkopuolelle jääneiden välillä. Koska ryhmät ovat samanlaisia paitsi koulutusmuotonsa osalta, voidaan tulkita, että lukion vaikutus (verrattuna ammatilliseen koulutukseen) on pieni.

5.3.4 Tulosten tulkintaa

Tulosten tulkinnassa on pidettävä mielessä useita asioita. Ensimmäkin tulokset koskevat vain ryhmää, jonka keskiarvo on lähellä ylipäätään toiselle asteelle pääsyn tai tiettyyn oppilaitokseen (lukio/ammatillinen koulutus) pääsyn rajaa. On silti mahdollista, että lukiokoulutus esimerkiksi hyödyttää sellaisia henkilöitä, joilla on riittävät taidot ja he pystyvät jalostamaan oppimaansa ja käyttämään sitä myöhemmissä elämänvaiheissa. Näiden henkilöiden keskiarvo voi olla niin korkea, etteivät he sisälly tämän analyysin otokseen.

Toiseksi tutkimus ei pysty luotettavasti erittelemään, johtuuko havaittu vaikutus esimerkiksi toisen asteen koulutuksen tuottamista paremmista tuloista tai kehittyneemmistä taloustaidoista. Koulutuksella on mitä todennäköisimmin vaikutusta molempiin, mutta niiden erillistä roolia ylivelkaantumisen vähentämisessä ei voida tässä asetelmassa yksiselitteisesti osoittaa.

On myös huomionarvoista, että tulokset eivät paljasta, mikä koulutuksen osa tarkalleen vaikuttaa ylivelkaantumisen vähenemiseen. Koulutuksen sisällön tai kontekstin muutokset voivat muuttaa vaikutusten suuruutta, eikä tuloksia siksi voida automaattisesti yleistää muihin olosuhteisiin.

5.4 Johtopäätökset

Tutkimuksen johtopäätökset ovat tiivistettävissä seuraavasti. Ensimmäisenä, toisen asteen koulutus ja koulutus muutenkin on selkeässä yhteydessä ulosoton todennäköisyyteen. Toiseksi suuri osa tästä yhteydestä on valikoitumista, eli henkilöt, jotka hakeutuvat eri koulutusasteisiin ovat erilaisia monilla tavoilla, jotka vaikuttavat ulosottoon päätymiseen.

Kolmanneksi toisen asteen opiskelupaikan puuttuminen kasvattaa merkittävästi riskiä päätyä ulosottoon. Tämä viittaa siihen, että esimerkiksi oppivelvollisuuden laajentamisella voi olla myönteisiä vaikutuksia nuorten ongelmavelkaantumisen vähentämisessä. Kuitenkin lopulliset vaikutukset voidaan arvioida tarkemmin vasta, kun uudistuksesta on kulunut riittävästi aikaa ja sen seurauksia on tutkittu laajemmin. On kuitenkin tärkeää huomata, että koulutuksen lisäämisen vaikutukset eivät näyttäisi olevan niin suuria, että pelkkä koulutustason nousu yksin riittäisi ratkaisemaan suomalaisten velkaongelmia.

Neljänneksi emme havaitse vastaavaa eroa lukion ja ammatillisen koulutuksen välillä. Tämä saattaa kertoa joko siitä, että lukio ei merkittävästi kasvata talousosaamista niiden joukossa, jotka ovat lukion ja ammatillisen koulutuksen rajalla. Toisaalta on myös mahdollista, että ammatillisen koulutuksen käyneiden suuremmat tulot erityisesti uran alkuvaiheessa peittävät jonkinlaisen lukion antaman edun talousosaamisessa alleen. Kuitenkin merkittävät vaikutukset voidaan sulkea pois. Ammatillisen

koulutuksen resursseja on toistuvasti vähennetty. Tämän ja aiemman tutkimuksen perusteella myös ammatillinen koulutus antaa siihen osallistuville hyödyllisiä taitoja, ja on siten mahdollista, että leikkaukset ammatilliseen koulutukseen voivat heijastua esimerkiksi velkaantumiseen.

6 Ennakoiva talousneuvonta

Suomen Pankin (2021) ehdotus talousosaamisen kansalliseksi strategiaksi määrittelee kansalliset tavoitteet talousosaamisen edistämiseksi. Strategiassa todetaan, että ennakoiva talousneuvonta on elinikäistä oppimista muuttuvassa toimintaympäristössä. Strategian taustalla oleva tutkimus on viime vuosina korostanut tarvetta siirtyä reaktiivisesta velkaongelmien hoidosta ennakoivaan talousneuvontaan. Talousneuvonnassa tulisi huomioida kokonaisvaltaisesti yksilön elämäntilanne ja kehittää matalan kynnyksen palveluita, jotka tavoittavat ihmiset ennen vakavien ongelmien syntymistä (esim. Paananen et al., 2021). Ennakoivaa talousneuvontaa voidaan myös sisällyttää erilaisiin palveluihin parantamaan asiakkaiden taloudellista toimintakykyä (Niukko & Viitasalo, 2024). Talousneuvonnan osaamista tulisi myös laajentaa muun muassa sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille, jotka kohtaavat potentiaalisia riskiryhmiä työssään (Kekäläinen et al., 2024).

Talousneuvonnalla on yhteys parempaan taloudenhallintaan ja velkaongelmien ehkäisyyn, mutta sääntely on tarpeen liiallisen velkaantumisen estämiseksi. Talousosaamisella on havaittu olevan yhteys erityisesti alle 30-vuotiaiden velkaantumiseen (Majamaa & Lehtinen, 2024). Oikeusministeriön julkaisussa ”Vaikuttavuutta ennakoivaan talousneuvontaan” (2022:2) esitellään Ennakoiva talousneuvonta -hankkeen (2019–2021) toimintaa, tuloksia ja vaikutuksia. Ennakoiva talousneuvonta -hankkeessa talous- ja velkaneuvonta sekä Ulosottolaitos kehittivät ja kokeilivat yhteistyössä toimintamalleja, joilla vahvistettiin kansalaisten talousosaamista, oman talouden hallintaa ja ehkäistiin ylivelkaantumista. Hankkeen tavoitteena oli parantaa poikkihallinnollista yhteistyötä ja saada taloudellisia haasteita kohtaavat ihmiset varhaisemmassa vaiheessa neuvonnan piiriin.

Hankkeen kyselytutkimuksen mukaan 88 prosenttia sidosryhmien edustajista koki talousosaamisensa lisääntyneen yhteistyön myötä, ja 76 prosenttia kertoi raha-asioista puhumisen helpottuneen. Peräti 97 prosenttia piti poikkihallinnollista yhteistyötä tärkeänä raha- ja velka-asioissa. Hankkeen tuloksena Ulosottolaitos vakinaisti ennakoivan talousneuvontatyön osaksi pysyvää toimintaansa vuoden 2022 alusta lukien. Talous- ja velkaneuvonnassa ennakoiva talousneuvonta sisältyy jo valmiiksi lakisääteisiin tehtäviin.

Ennakoiva talousneuvonta järjestää tilaisuuksia sidosryhmille ja kansalaisille. Ennakoivan talousneuvonnan tuoreet tilastot osoittavat, että tilaisuuksia järjestettiin vuosina 2023–24 sidosryhmille 487, joihin osallistui 17 487 henkilöä, ja kansalaisille 844, joihin osallistui 27 009 henkilöä. Vastaavat luvut olivat vuosina 2020–2021: tilaisuuksia sidosryhmille 1 524 (osallistujia 16 086) ja kansalaisille 464 (osallistujia 6 625). Tämän mukaan sidosryhmätilaisuuksien määrä on pysynyt lähellä hankkeen alkua, mutta kansalaisille suunnatut tilaisuudet ovat kasvaneet huomattavasti.

Taulukko 6. Ennakoivan talousneuvonnan kävijämäärät tilaisuuksissa.

2020–2021	2023–2024
Sidosryhmätilaisuudet 1 524, osallistujia 16 086	Sidosryhmätilaisuudet 487, osallistujia 17 487
Kansalaistilaisuudet 464, osallistujia 6 625	Kansalaistilaisuudet 844, osallistujia 27 009

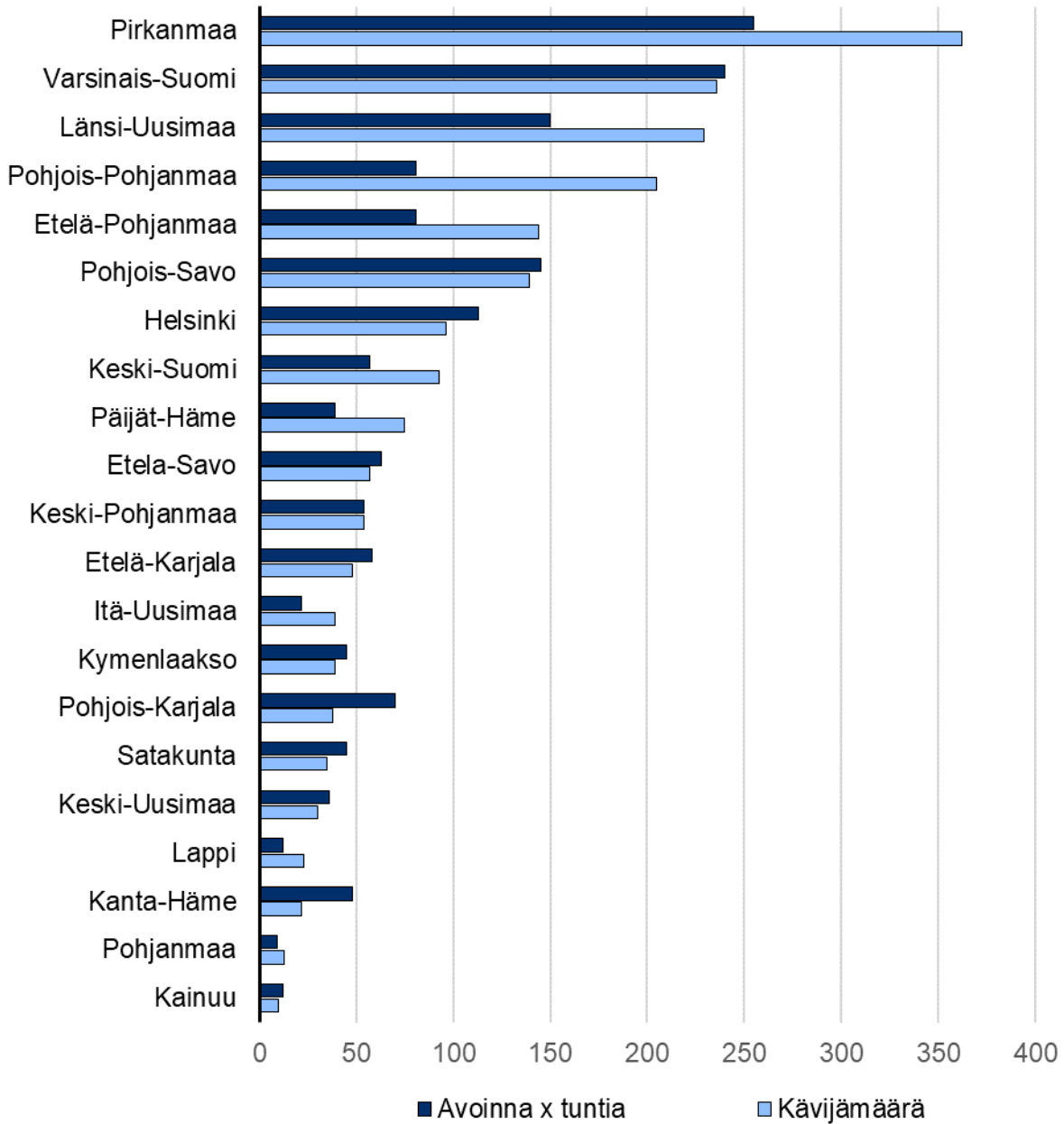
7 Talousneuvolat

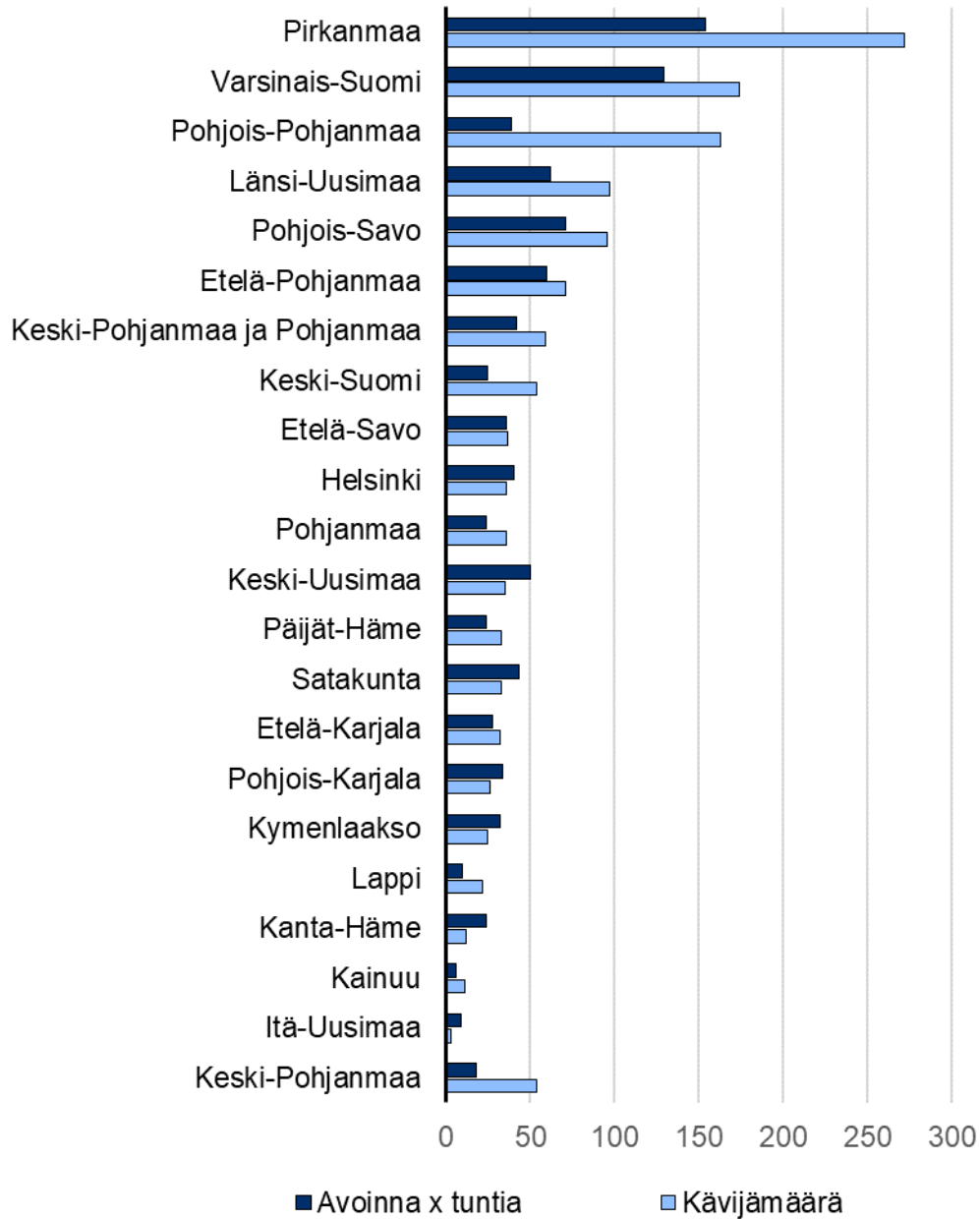
Matalan kynnyksen talousneuvolat pyrkivät tavoittamaan asiakkaita osana ennakoivaa talousneuvontaa. Talousneuvola on saanut alkunsa vuonna 2019 osana talous- ja velkaneuvonnan sekä Ulosottolaitoksen ennakoivan talousneuvonnan yhteishanketta ja tällä hetkellä Talousneuvoloita on toiminnassa yli 30 ympäri Suomea. Talousneuvolassa paikalla ovat talous- ja velkaneuvoja sekä ulosoton työntekijä vastaamassa asiakkaan kysymyksiin. Palvelu on maksutonta sekä luottamuksellista ja palvelussa voi asioida myös anonyymisti.

7.1 Talousneuvoloiden kävijämäärät

Vuonna 2021 talousneuvoloita oli 28 ja käyntejä 1 570 (Oikeusministeriö, 2022). Vuonna 2023 kävijöitä oli 1 987 ja vuonna 2024 ensimmäisen puolen vuoden aikana 1 327, joten kävijämäärät ovat nousseet parissa vuodessa. Oikeusministeriön (2022) selvityksessä talous- ja velkaneuvontapalveluiden nykytilasta ja kehitystarpeista painotetaan palveluiden saatavuuden parantamista, digitaalisten kanavien kehittämistä ja yhteistyön lisäämistä eri viranomaisten välillä.

Kuvio 13. Talousneuvolan kävijämäärät ja aukiolo alueittain 2023.

Kuvio 14. Talousneuvolan kävijämäärät ja aukiolo alueittain 2024/1–6.

Kuviot 13. ja 14. esittävät talousneuvolan kävijämääriä (vaaleansiniset pylväät) sekä aukiolotunteja (tummansiniset pylväät) eri alueilla Suomessa vuosina 2023–2024. Tästä aineistosta voidaan havaita alueellisia eroja ja palvelujen käytön trendejä, huomioiden kuitenkin, että resurssit ja työntekijät eri alueilla vaihtelevat. Vuosien kävijämääriä ei voida vertailla, johtuen siitä, että vuoden 2024 tilasto kattaa alkuvuoden (tammi–kesäkuu).

Kävijämäärissä erottuvat selvästi tietyt alueet. Pirkanmaa nousee ylivoimaisesti suurimmaksi kävijämäärältään (noin 360 kävijää), mikä voi viitata joko alueen velkaongelmien määrään tai ennakoivan palvelun tavoitettavuuteen. Myös Kainuu (noin 270 kävijää), Varsinais-Suomi (noin 240 kävijää) ja Pohjois-Uusimaa (noin 220 kävijää) nousevat tilastoissa esille.

Useilla alueilla palvelujen kysyntä näyttää olevan runsasta. Kävijämäärät ovat suurempia kuin aukiolotunnit esimerkiksi Pirkanmaalla, Kainuussa ja Pohjois-Uudellamaalla. Toisaalta osalla alueista, kuten Kymenlaaksossa, aukiolotunteja on enemmän kuin kävijöitä. Alueellisesti olisikin hyvä jatkossa tarkastella miten talousneuvonnan resurssit riittävät kävijöiden tarpeisiin ja miten palvelutapahtumien kesto vaihtelee esimerkiksi uusien kävijöiden ja jatkokäyntien osalta. Näin voidaan arvioida onko palveluja onnistuttu järjestämään riittävästi kysyntään nähden.

Kuvio paljastaa huomattavia alueellisia eroja talousneuvonnan tarpeessa. Suurimmat kävijämäärät ovat yleensä väestökeskitymissä, mutta suhteutettuna aukiolotunteihin, joillakin pienemmillä alueilla voi olla suhteellisesti suurempi palvelun tarve. Erityisen haastavalta näyttää tilanne Kainuussa, jossa kävijämäärät ovat erittäin korkeat suhteessa aukiolotunteihin.

7.2 Talousneuvoloiden asiakkaiden velkaantumisen syyt

Velkaantumisen syyt ovat muuttuneet ja monipuolistuneet, erityisesti talousosaamisen puutteesta johtuva velkaantuminen on yleistynyt. Pikavippien ja kulutusluottojen digitalisoituminen on madaltanut lainanoton kynnystä merkittävästi, mikä näkyy erityisesti nuorten aikuisten velkaongelmissa (Majamaa & Lehtinen, 2024).

Tilastokeskuksen esimerkkilaskelmien mukaan korkojen nousu ja inflaatio ovat viime vuosina tuoneet velkaongelmia myös keskituloisille kotitalouksille (Tilastokeskus, 2023). Kotitalouksille myönnetään entistä enemmän kulutusluottoja, ja kulutusluottojen osuus suomalaisten kotitalouksien yhteenlasketusta lainavelasta on kasvanut (Valtiovarainministeriö, 2023).

Velkaongelmiin johtaa yhä useammin useiden pienempien tekijöiden kasautuminen, kuten pienet ja epäsäännölliset tulot, yllättävät elämänmuutokset sekä arjen hallintaa haastavat tekijät (Majamaa & Lehtinen, 2024). Velkaantumisen taustalla voi olla elämönhallinnan ongelmia ja puutteellisia taloustaitoja, mikä haastaa perinteiset talousneuvonnan mallit ja korostaa ennakoivan neuvonnan merkitystä.

Kuvio 15. Talousneuvolan asiakkaan taloudelliseen tilanteeseen vaikuttanut pääasiallinen syy 2023–2024 (asiakaskyselyn perusteella).

Yllä oleva kuvio havainnollistaa laaja-alaisesti niitä erilaisia tekijöitä, jotka ovat johtaneet talousneuvolan asiakkaiden taloudellisiin vaikeuksiin. Tarkastelu paljastaa sekä yksilöllisiä elämäntilanteisiin liittyviä tekijöitä että rakenteellisia yhteiskunnallisia tekijöitä.

Sairaus tai työkyvyttömyys (oma tai puolison) mainitaan merkittävimmäksi yksittäiseksi taloudellisten vaikeuksien aiheuttajaksi, mikä korostaa terveyden keskeistä merkitystä taloudelliselle hyvinvoinnille. Terveyden heikkeneminen vaikuttaa suoraan sekä ansaintakykyyn että usein lisää menoja, mikä luo kaksinkertaisen taloudellisen paineen.

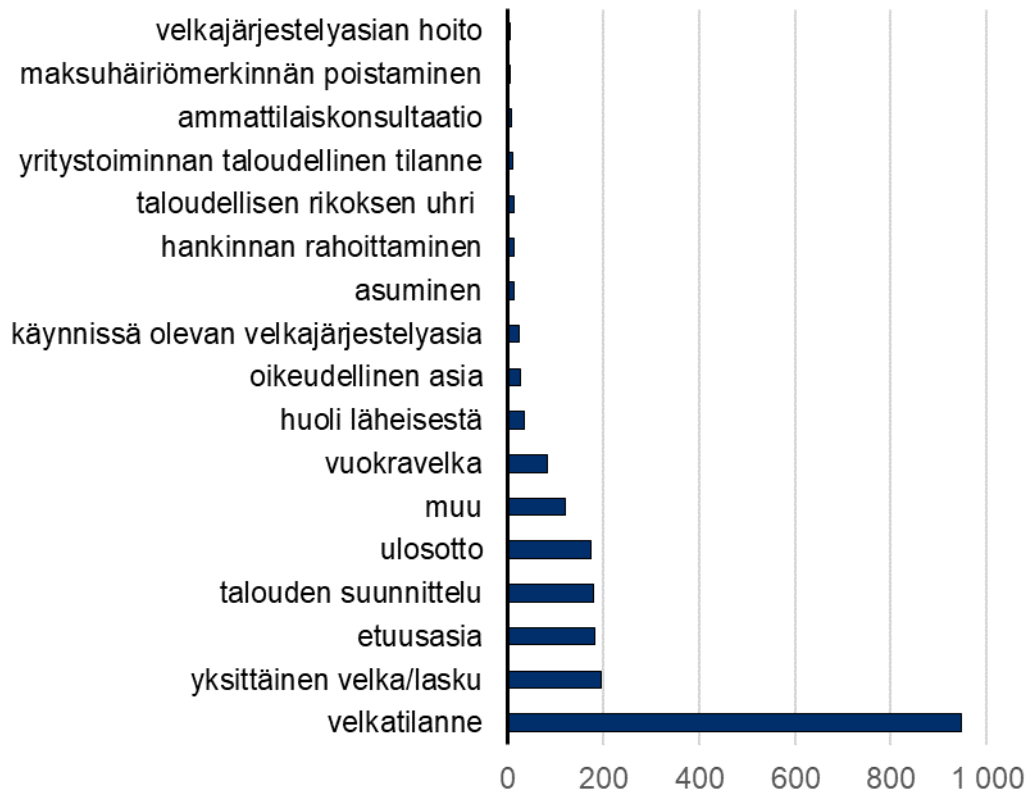
Taloudenhallinnan vaikeudet tai puutteelliset taloustaidot muodostavat toiseksi yleisimmän syyn, mikä viittaa talousosaamisen puutteisiin yhteiskunnassa. Tämä kytkeytyy myös ylikulutukseen, joka esiintyy itsenäisenä kategoriana. Muista tekijöistä korostuvat köyhyys ja pienituloisuus, mikä osoittaa, että pelkkä tulojen riittämättömyys on edelleen merkittävä talousongelmien aiheuttaja.

Perhesuhteiden muutokset, kuten avo- tai avioero, näyttäytyvät merkittävänä yksittäisenä riskitekijänä. Tämä heijastaa sitä, kuinka elämäntilanteiden muutokset voivat järkyttää taloudellista tasapainoa.

Työttömyys on jaettu kuviossa kahteen kategoriaan: alle 12 kuukauden (noin 100 kirjausta) ja yli 12 kuukauden (noin 90 kirjausta) työttömyyteen. Yhdessä nämä muodostavat lähes 190 kirjausta, mikä nostaisi työttömyyden kokonaisuutena kolmanneksi yleisimmäksi syyksi.

Riippuvuudet ovat myös merkittävä taustatekijä, mikä viittaa erilaisten riippuvuuksien (kuten peliriippuvuus, päihderiippuvuus) taloudellisiin seurauksiin. Yritystoimintaan liittyvät haasteet nousevat esiin omana kategorianaan, mikä korostaa yrittäjyyteen liittyviä taloudellisia riskejä. Huomionarvoista on myös taloudellinen väkivalta, joka tunnistetaan omana kategorianaan taloudellisten vaikeuksien aiheuttajana. Kokonaisuutena kuvio osoittaa, että taloudelliset vaikeudet ovat monisyisiä ja usein kytköksissä muihin elämänhallinnan ongelmiin, mikä korostaa kokonaisvaltaisen tuen merkitystä.

Kuvio 16. Talousneuvolassa asioinnin syy 2023–2024 auttavan tahon raportoimana.

Velkatilanne nousee ylivoimaisesti yleisimmäksi syyksi talousneuvolan palvelujen käyttöön, lähes 1 000 asiakaskirjauksella. Tämä on noin viisinkertainen määrä verrattuna seuraavaksi yleisimpiin syihin ja kertoo osaltaan siitä, että suuri osa ihmisistä hakeutuu palveluiden piiriin vasta kun kokonaisvaltainen velkatilanne on jo ongelmallinen.

Toiseksi suurimman ryhmän muodostavat yksittäiset velkaongelmat; kuten yksittäinen velka/lasku, etuusasia, ulosotto ja vuokraelka. Merkittävää on myös, että talouden suunnittelu (noin 180 asiakaskirjausta) nousee neljänneksi yleisimmäksi asiointisyiksi. Tämä viittaa siihen, että osa ihmisistä hakee apua ennakoivasti ennen vakavien velkaongelmien syntymistä, mikä on positiivinen signaali ennaltaehkäisevän talousneuvonnan näkökulmasta.

Huoli läheisestä ja oikeudelliset asiat edustavat asiointisyiden sosiaalista ja juridista ulottuvuutta. Nämä kategoriat ovat pienempiä, mutta osoittavat

talousneuvolan palvelujen monipuolisuuden ja sen, kuinka talousongelmat kytkeytyvät muihin elämänalueisiin.

Kuvion yläosasta löytyy joukko harvinaisempia asiointisyytä, jotka kuitenkin ovat tärkeitä erityistilanteissa, kuten käynnissä oleva velkajärjestelyasia, asumiseen liittyvät kysymykset, hankintojen rahoitus, yritystoiminnan taloudelliset kysymykset, ammattilaiskonsultaatiot ja maksuhäiriömerkintöjen poistaminen. Erityisen huomionarvoista on taloudellisen rikoksen uhrien pieni määrä, mikä voi viitata siihen, että talousrikoksen uhrit hakeutuvat ensisijaisesti muiden palvelujen piiriin tai eivät tunnista mahdollisuuksiaan hakea apua talousneuvonnasta.

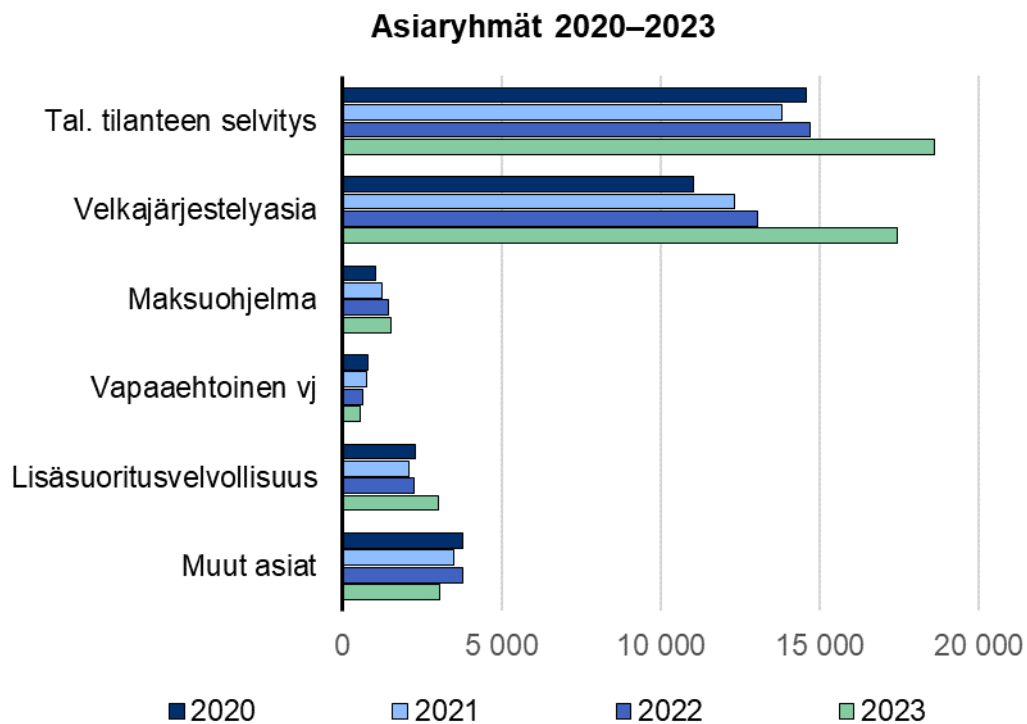
Kuvio viittaa myös siihen, että talousneuvolan palvelut painottuvat vielä korjaavaan työhön – ihmiset hakeutuvat palveluiden piiriin usein vasta siinä vaiheessa, kun velkatilanne on jo merkittävä ongelma. Tämä korostaa ennaltaehkäisevän talousneuvonnan ja varhaisemman puuttumisen tärkeyttä. Talouden suunnittelun merkittävä osuus (neljänneksi yleisin syy) on kuitenkin positiivinen merkki siitä, että osa ihmisistä hakee apua proaktiivisesti.

Kuvio osoittaa myös, että talousneuvola on palveluna monipuolinen asiakaspalvelu – talousneuvola tarjoaa apua laajasti erilaisiin taloudellisiin kysymyksiin yksittäisistä laskuista kokonaisvaltaiseen taloudenhallintaan ja jopa sosiaalisten suhteiden taloudellisiin ulottuvuuksiin.

8 Talous- ja velkaneuvonta

Lakiin (L 1.12.2017/813) perustuva talous- ja velkaneuvonta tarjoaa maksutonta apua velkaongelmista kärsiville. Talous- ja velkaneuvonnan asiantuntijat tukevat asiakkaita muun muassa kartoittamalla heidän taloudellisen tilanteensa, suunnittelemalla taloutta sekä laatimalla sovintoratkaisuehdotuksia ja velkajärjestelyhakemuksia. Vuoden 2015 velkajärjestelylain uudistuksen myötä myös yritystoimintaan liittyvät velat kuuluvat velkajärjestelyn piiriin.

Kuvio 17. Talous- ja velkaneuvonnan päätyneiden asiakkaiden ryhmittely 2020–2023.

Kuvio 17. yllä esittää talous- ja velkaneuvonnan päätyneiden asiakkaiden jakautumista eri asiaryhmiin vuosina 2020–2023. Pylväsdiagrammi havainnollistaa asian kehitystä kuudessa eri kategoriassa neljän vuoden ajanjaksolla. Ottaen huomioon, että asiakkuuden kesto on keskimäärin 5–6 kuukautta, nämä luvut kertovat myös ajankohtaisesta tilanteesta vuositason tasolla.

Taloudellisen tilanteen selvitys on ollut suurin kategoria kaikkina tarkasteluvuosina. Asiakasmäärä pysyi melko tasaisena vuosina 2020–2022, noin 14 000–14 500 välillä, mutta vuonna 2023 tapahtui merkittävä nousu, jolloin asiakasmäärä kasvoi noin 18 500:aan. Tämä merkitsee noin 28 prosentin kasvua vuodesta 2022 vuoteen 2023.

Velkajärjestelyasia on kuviossa toiseksi suurin kategoria. Tässä ryhmässä näkyy tasainen kasvutrendi vuosina 2020–2022, jolloin asiakasmäärä nousi noin 11 000:sta 13 000:een. Vuonna 2023 tapahtui kuitenkin huomattava kasvu, asiakasmäärän noustessa noin 17 500:aan, mikä tarkoittaa noin 35 prosentin kasvua edelliseen vuoteen verrattuna.

Kuvion pienemmissä kategorioissa kehitys on ollut maltillisempaa. Maksuohjelma on pysynyt huomattavasti pienempänä kategoriana alle 2 000 tapauksella vuodessa, vaikka siinäkin on havaittavissa pientä kasvua tarkastelujaksolla. Vapaaehtoinen velkajärjestely (kuviossa vapaaehtoinen vj) on puolestaan ollut pienin kategoria kaikista ryhmistä, alle 1 000 tapausta vuodessa, ja siinä on nähtävissä hienoinen laskeva trendi vuosina 2022–2023.

Lisäsuoritusvelvollisuus edustaa keskikokoista kategoriaa 2 000–3 000 tapauksella vuodessa. Tässä ryhmässä on ollut vuosittaista vaihtelua, mukaan lukien notkahdus vuonna 2021, mutta vuonna 2023 tapahtui selvä kasvu, jolloin asiakasmäärä nousi noin 3 000:een. Muut asiat-kategoria on pysynyt melko tasaisena 3 500–4 000 tapauksella vuodessa, osoittaen pientä kasvua vuosina 2020–2022, mutta lievää laskua vuonna 2023.

Huomionarvoista kuviossa on merkittävä asiakasmäärien kasvu kahdessa suurimmassa kategoriassa vuonna 2023. Sekä taloudellisen tilanteen selvitys että velkajärjestelyasiat ovat molemmat kasvaneet selvästi, mikä todennäköisesti heijastaa talousvaikeuksien lisääntymistä kotitalouksissa. Tämä saattaa olla seurausta korkean inflaation, nousevien korkojen ja energiakriisin vaikutuksista. Kasvu voi myös viitata muutoksiin talous- ja velkaneuvonnan palveluiden saatavuudessa tai tunnettuudessa, tai pandemian jälkeisten taloudellisten haasteiden kumulatiivisiin vaikutuksiin.

Kuviossa on havaittavissa, että vapaaehtoisten järjestelyjen määrä ei ole kasvanut, vaikka virallisempien velkajärjestelyjen määrä on. Tämä saattaa viitata siihen, että velkajärjestely nähdään edelleen viimeisenä vaihtoehtona tai siihen päädytään varsin myöhäisessä vaiheessa.

Kokonaisuutena kuvio osoittaa selvästi, että talous- ja velkaneuvonnan palveluiden tarve on kasvanut tarkastelujakson loppua kohden, erityisesti vuonna 2023. Tämä suuntaus kertoo kotitalouksien taloudellisen ahdingon lisääntymisestä ja virallisten velkajärjestelyjen kasvavasta tarpeesta talousongelmien ratkaisemisessa.

8.1 Eri ikäisten talous- ja velkaneuvonnan asiakkaiden velkaantuminen

Raportoitua tutkimustietoa velkaantumisen kehityksestä eri ikäryhmissä Suomessa on varsin vähän. Intrumin (2023) raportin mukaan vuosina 2019–2022 erityisesti nuorten 18–29-vuotiaiden vaikea velkaantuminen ja perintätoimeksiantojen määrä on lisääntynyt. Ikäryhmässä 30–69-vuotiaat ei ole tapahtunut suuria muutoksia. Sen sijaan eläkeikäisten (70+ vuotiaat) velkaongelmat olivat lisääntyneet hieman vuosina 2019–2022. Taustalla voi olla muun muassa läheisten taloudellinen tukeminen tai kulutustottumusten muutos. Tässä ikäryhmässä velkaongelmat ovat erityisen ongelmallisia, sillä eläkkeelle siirtyminen tuo usein tulojen laskun.

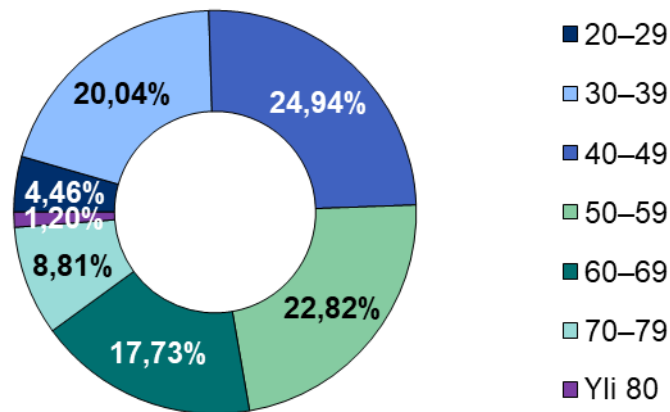
Vertailtaessa talous- ja velkaneuvonnan asiakkaiden ikäjakaumaa vuosien 2020 ja 2023 välillä voidaan havaita muutoksia, jotka kertovat velkaongelmien kohdistumisesta eri ikäryhmiin. Nuorten aikuisten (20–29-vuotiaat) osuus on lähes kaksinkertaistunut kolmessa vuodessa. Vuonna 2020 tämän ikäryhmän osuus oli vain 4,46 prosenttia, kun vuonna 2023 se oli 8,53 prosenttia.

Ikääntyneiden asiakkaiden osuus on laskenut jonkin verran, vuonna 2020 yli 60-vuotiaita asiakkaita oli 27,7 prosenttia ja kolme vuotta myöhemmin 21,5 prosenttia, indikoiden joko pientä laskua kaikissa seniorien ikäryhmissä tai muiden ikäryhmien asiakkuuksien lisääntymistä.

Talous- ja velkaneuvonnan asiakaskunnan ikäjakaumassa on tapahtunut jonkin verran muutoksia kolmen vuoden aikana. Työikäiset aikuiset muodostavat edelleen talous- ja velkaneuvonnan asiakkaiden enemmistön ja nuorten osuus on kasvanut. Taustalla vaikuttavat todennäköisesti useat tekijät: pandemia-ajan talousvaikeudet, kasvava inflaatio, nousevat korot ja asumiskustannukset sekä mahdollisesti kulutusluottojen helppo saatavuus.

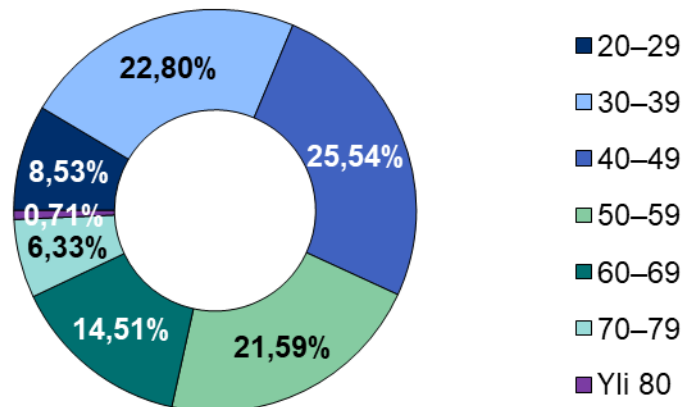
Kuvio 18. Talous- ja velkaneuvonnan asiakkaiden ikäjakauma vuonna 2020.

Asiakkaiden ikäjakauma 2020

Kuvio 19. Talous- ja velkaneuvonnan asiakkaiden ikäjakauma vuonna 2023.

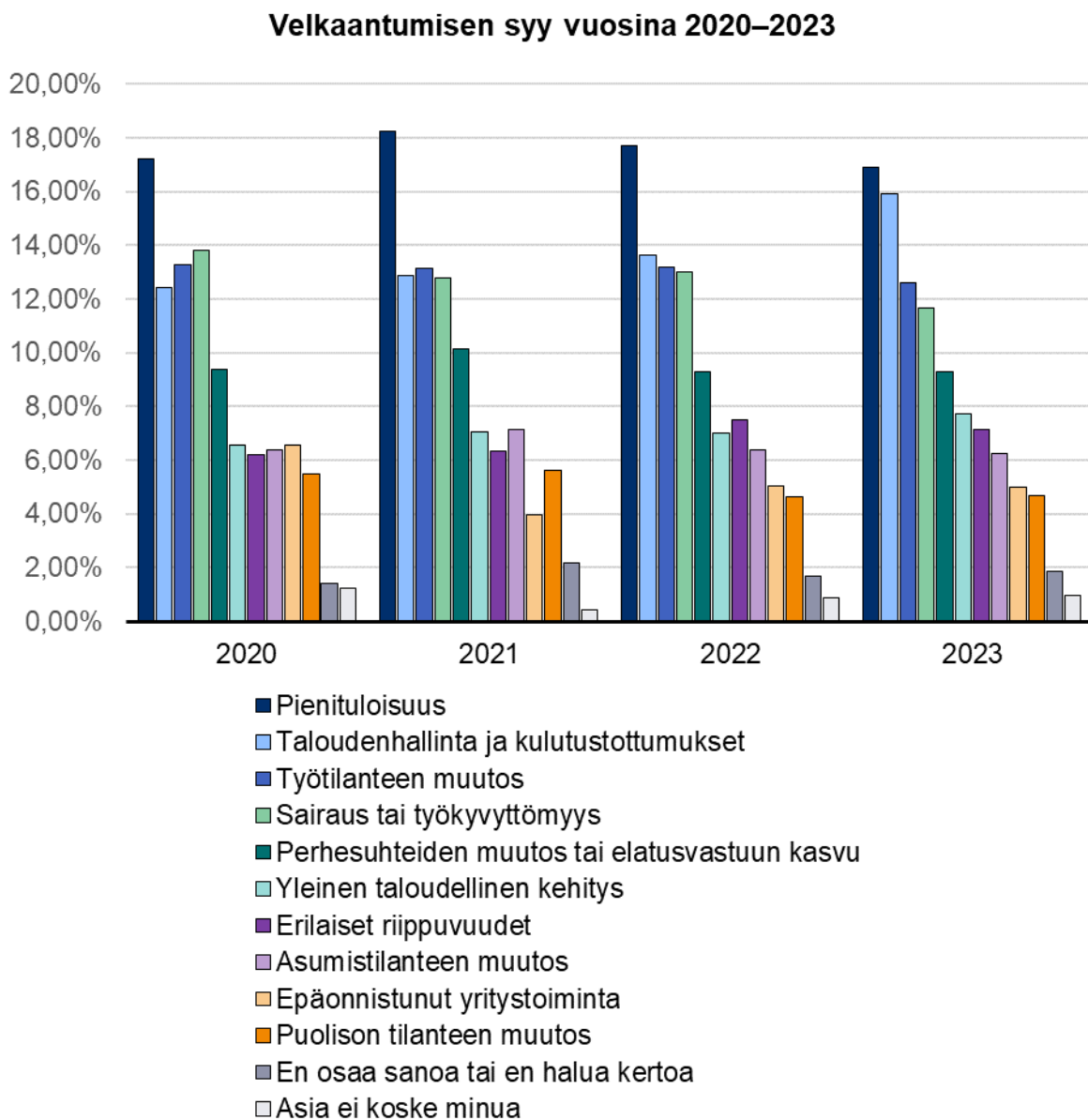
Asiakkaiden ikäjakauma 2020

8.2 Talous- ja velkaneuvonnan tilastot velkaantumisen riskitekijöistä

Talous- ja velkaneuvonnan tilastot velkaantumisen syistä kuvastavat hyvin edellisissä luvuissa mainittuja riskitekijöitä.

Kuvio 20. Talous- ja velkaneuvonnan asiakkaiden ilmoittama velkaantumisen syy vuosina 2020–2023.

Oheinen kuvio tarjoaa kattavan kuvan talous- ja velkaneuvonnan asiakkaiden velkaantumisen syistä neljän vuoden ajanjaksolla. Tarkastelu paljastaa sekä pysyviä riskitekijöitä, että joitakin muutoksia taloudellisten vaikeuksien taustalla.

Kuviosta nähdään, että pienituloisuus on säilyttänyt asemansa merkittävimpana yksittäisenä velkaantumisen syynä koko tarkastelujakson ajan. Sen osuus on pysynyt melko tasaisena, vaihdellen 17–18 prosentin välillä. Pienituloisuuden osuus oli suurimmillaan vuonna 2021 (noin 18,2 prosenttia) ja pienimmillään vuonna 2023 (noin 16,8 prosenttia), mutta se on jokaisena vuonna ollut kärkisijalla velkaantumisen syynä.

Tilastokeskuksen mukaan suomalaisista noin 930 000 suomalaista eli 16,9 prosenttia kotitalousväestöstä oli köyhyys- tai syrjäytymisriskissä vuonna 2023, mikä on 57 000 henkilöä enemmän kuin edellisvuonna (Tilastokeskus, 2023). Köyhyys- tai syrjäytymisriski määritellään pienituloisuuden, vajaatyöllisyyden tai vakavan aineellisen ja sosiaalisen puutteen perusteella. Vuonna 2024 noin 9 prosenttia suomalaisista kuului kotitalouksiin, joilla oli vaikeuksia saada tulot riittämään pakollisiin menoihin, ja tämä osuus on kasvanut kolmatta vuotta peräkkäin. Taloudelliset puskurit ovat ohuet, jolloin pienetkin yllättävät menot tai tulonmenetykset voivat johtaa velkaantumiskierteeseen. Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevilla nuorilla on todettu kokemuksia talous- ja velkaneuvonnan palvelujen riittämättömyydestä tai vaikeasta saatavuudesta (Parkkila & Poutiainen, 2023). Toisaalta velkaongelmat koskettavat enenevässä määrin myös hyvätuloisia (Majamaa & Lehtinen, 2024).

Huomionarvoista on taloudenhallintaan ja kulutustottumuksiin liittyvien syiden merkittävä kasvu tarkastelujaksolla. Vuonna 2020 tämän kategorian osuus oli noin 12,3 prosenttia, mutta vuoteen 2023 mennessä se oli noussut noin 15,8 prosenttiin, mikä tekee siitä toiseksi yleisimmän velkaantumisen syyn. Tämä kehitys voi heijastaa muutoksia kulutuskäyttäytymisessä tai mahdollisesti talouteen kohdistuvia yllättäviä paineita.

Terveysongelmat ja muut elämäntilanteet ja elämänhallinnan ongelmat nousevat myös esiin velkaantumisen syynä. Sairaus tai työkyvyttömyys velkaantumisen syynä on vähentynyt hieman tarkastelujakson aikana. Vuonna 2020 sen osuus oli noin 13,8 prosenttia, mutta vuoteen 2023 mennessä osuus oli

laskenut noin 11,7 prosenttiin. Tämän osalta taustatekijöiden ja pidemmän aikavälin seuranta on tarpeen.

Elämäkriisit vaikuttavat velkaantumiseen kolmella tavalla: ne voivat romahduttaa tulotason, lisätä menoja ja heikentää kykyä tehdä rationaalisia taloudellisia päätöksiä. Sairastuminen on erityisen merkittävä velkaantumisen syy, sillä se voi johtaa sekä työtulojen menetykseen että terveydenhoidon kustannusten kasvuun. Pitkäaikaissairaudet voivat johtaa pysyvään taloudelliseen ahdinkoon. Hiilamo et al. (2011) ja Isola et al. (2016) kuvaavat köyhyyden ja sairauden kierrettä, jossa aineellinen puute rajoittaa terveydenhuollon saatavuutta ja johtaa yhdessä kroonisten terveysongelmien kanssa kumulatiivisiin taloudellisiin vaikeuksiin. Talouskriisien seurauksena työttömyys yleensä nousee merkittävästi vaikuttaen negatiivisesti terveyteen. Lisäksi vaikutukset voivat olla hyvin erilaisia eri sosioekonomisessa asemassa oleville henkilöille (Kortelainen, 2020).

Työtilanteen muutokset ovat pysyneet merkittävänä velkaantumisen syynä, ilman suuria muutoksia (12–13 prosenttia). Kohtuullisen tasaisina ovat pysyneet myös perhesuhteiden muutos tai elatusvastuun kasvu noin 9–10 prosentin tasolla ja yleisen taloudellisen kehityksen merkitys velkaantumisen syynä 6–7 prosentin tasolla koko tarkastelujakson aikana. Muut velkaantumisen syyt, kuten erilaiset riippuvuudet, asumistilanteen muutos, epäonnistunut yritystoiminta ja puolison tilanteen muutos, ovat vaihdelleet noin 4–7 prosentin välillä.

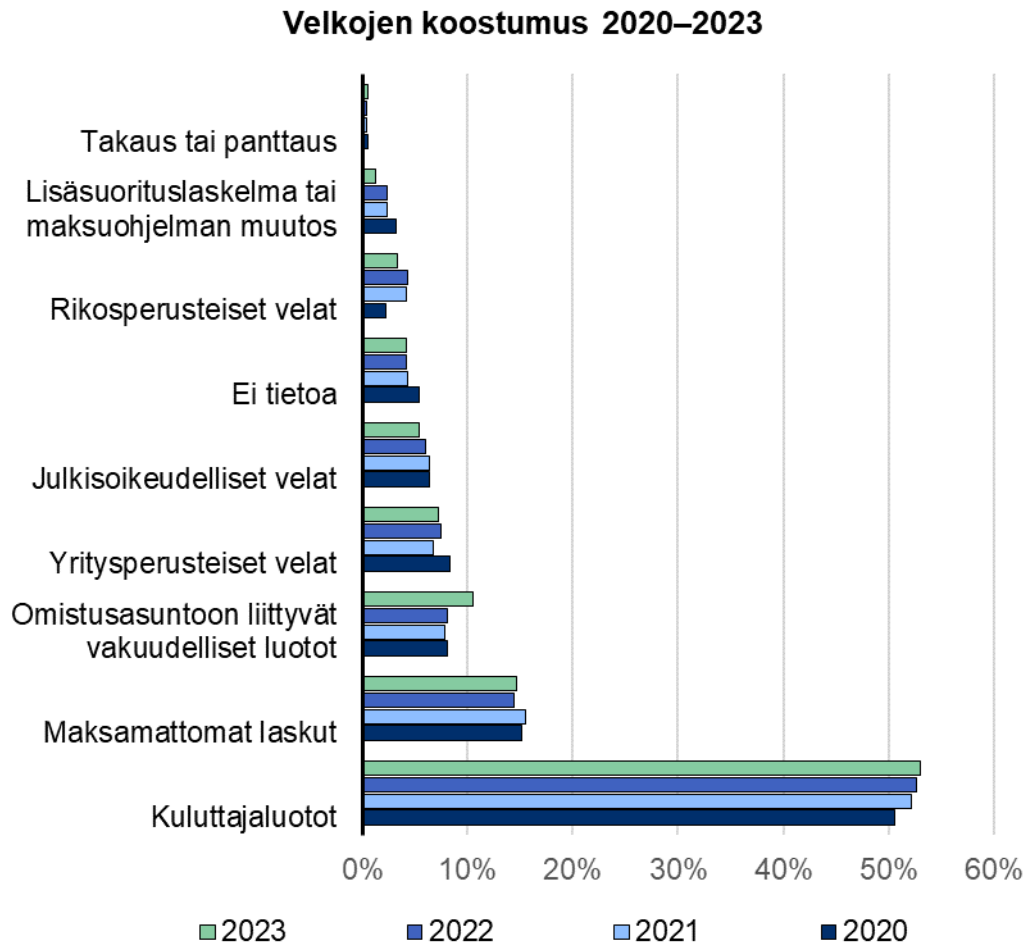
Kokonaisuudessaan kuvio viittaa siihen, että velkaantumisen taustalla on sekä rakenteellisia yhteiskunnan tulojen jakautumiseen liittyviä tekijöitä (pienituloisuus) että yksilölliseen käyttäytymiseen liittyviä tekijöitä (taloudenhallinnan ongelmat). Yksilöiden käyttäytymiseen liittyvien syiden lisääntyminen viittaa siihen, että talousosaamisen parantamisella ja kulutuskäyttäytymiseen vaikuttamisella voidaan saavuttaa ylivelkaantumisen vähenemistä.

9 Talous- ja velkaneuvonnan asiakkaiden velkaantumisen rakenteen muutokset viime vuosina

Viime vuosina on havaittu selvä siirtymä perinteisistä lainoista kohti digitaalisia kulutus- ja pikaluottoja. Pikaluottoja ottaneilla kotitalouksilla on huomattavasti enemmän maksuvaikeuksia kuin muilla luotonottajilla (Järvelä et al., 2022). Velkaongelmien taustalla on yhä useammin useita pieniä luottoja eri luotonantajilta sen sijaan, että kyseessä olisi yksi iso velka. Majamaa ja Lehtinen (2024) analysoivat 5 050 lainatakaushakemusta vuosina 2013–2018 ja raportoivat, että vuoden 2015 jälkeen pikalainojen koko kasvoi huomattavasti. Heidän tutkimuksessaan todetaan siirtyminen kohti pikalainoja velkojen vakauttamista varten erityisesti nuorempien aikuisten ja jopa joidenkin suurituloisempien henkilöiden keskuudessa. Kun aiemmin velkaongelmissa oli tyypillisesti 2–3 velkojaa, nykyisin määrä voi olla kymmeniä, mikä vaikeuttaa velkojen kokonaishallintaa ja neuvotteluratkaisuja (Oikeusministeriö, 2022). Verkkokauppojen omat luottopalvelut ja mobiilimaksamisen helppous ovat madaltaneet kynnystä velkaantumiseen.

Velkaantumiseen vaikuttavat myös ylisukupolviset kehityskulut ja yhteiskunnan muuttuvat asenteet. Taloudellisia vaikeuksia kohtaavat henkilöt omaksuvat erilaisia selviytymisstrategioita – säästöjen käyttämistä, lainanottoa, sosiaaliavun hakemista, omaisuuden myymistä ja menojen leikkaamista – taloudellisten vaikeuksiensa hallitsemiseksi (Isola et al., 2016). Nätkin ja Sahlgren (2023) analysoivat laadullista aineistoa 74 vastaajalta (48–76-vuotiasta) ja totesivat, että vanhemmat sukupolvet suosivat säästämistä ja riskien välttämistä. Joissakin perheissä velkaantumista pidettiin lähes yhtä haitallisena kuin päihteen väärinkäyttöä, ja tämä näkemys muokkasi vastaajien talouskäyttäytymistä.

Kuvio 21. Talous- ja velkaneuvonnan asiakkaiden ilmoittama velkojen koostumus vuosina 2020–2023.

Kuvio havainnollistaa selkeästi velkojen koostumuksen kehitystä Suomessa neljän vuoden tarkastelujaksolla. Siitä voidaan tunnistaa muutoksia velkaongelmien rakenteessa ja niiden mahdollisissa muutoksissa. Kuluttajaluotot hallitsevat velkaongelmien kenttää koko tarkastelujakson ajan. Ne muodostavat yli puolet kaikista veloista, osuuden vaihdellessa 52–55 prosenttiin välillä vuosina 2020–2023. Tämä kertoo vakuudettomien kulutusluottojen, pikavippien ja osamaksujen keskeisestä roolista kotitalouksien velkaantumisessa. Huomionarvoista on, että kuluttajaluottojen osuus kasvoi hieman vuosina 2021–2022 verrattuna vuoteen 2020, mutta pieneni aavistuksen vuonna 2023.

Maksamattomat laskut muodostavat toiseksi suurimman velkatyyppin noin 11–13 prosentin osuudella. Näiden osuudessa on havaittavissa pientä nousua tarkastelujakson aikana, mikä voi heijastaa kotitalouksien maksuvaikeuksien lisääntymistä jokapäiväisissä kuluissa. Vuonna 2023 osuus oli suurimmillaan, noin 13 prosenttia, mikä voi viitata arjen talouden hallinnan vaikeutumiseen.

Omistusasuntoon liittyvät vakuudelliset luotot ovat kasvaneet vuonna 2023 noin 10 prosenttiin aiemmasta 8 prosentin tasosta. Tämä voi heijastaa korkojen nousun vaikutuksia asuntovelallisten tilanteeseen, mikä näyttäisi alkaneen näkyä velkaongelmien rakenteessa.

Yrityspenusteiset velat (7–8 prosenttia), julkisoikeudelliset velat (5–6 prosenttia), rikospenusteiset velat (4–5 prosenttia) ja ”ei tietoa” -kategoria (4–5 prosenttia) ovat kaikki pysyneet suhteellisen vakaina osuuksina, vaikka pientä vaihtelua vuosien välillä onkin havaittavissa. Takaukset ja panttaukset muodostavat vain marginaalisen osuuden kokonaisuudesta, alle prosentin kaikista veloista koko tarkastelujakson ajan.

Kokonaisuutena kuvio viittaa siihen, että velkaongelmien perusrakenne on pysynyt suhteellisen vakaana vuosina 2020–2023. Kuluttajaluotot ja maksamattomat laskut muodostavat yhdessä noin kaksi kolmasosaa kaikista velkaongelmista, mikä korostaa kotitalouksien kulutuskäyttäytymisen ja arjen talouden hallinnan merkitystä velkaantumisen ehkäisyssä. Omistusasuntoihin liittyvien velkaongelmien kasvu vuonna 2023 voi kuitenkin ennakoida uutta kehityssuuntaa asuntovelallisten tilanteen mahdollisesti vaikeutuessa.

Taulukko 7. Vertailussa talous- ja velkaneuvonnan asiakkaat 2010 (Valkama, 2011) ja käsillä oleva selvitys. Koska tilastot eivät ole suoraan vertailtavissa aineiston rakenteesta johtuen, huomiot ovat suuntaa antavia.

2010	2023
Asiakkaiden keski-ikä 44 vuotta ja nuorten (alle 24 v.) osuus n. 5 %	Nuorten aikuisten (20–29-v.) osuus 8,53 %
Yleisin syy velkaantumiseen taitamattomuus taloudenhallinnassa 35 %, sairaus 28 % ja työttömyys 25 %	Yleisin syy velkaantumiseen pienituloisuus 16,8 %, taloudenhallinnan ja kulutustottumusten ongelmat 15,8 % ja työttömyys 12,4 %
Asiakkaista 70 %:lla on kulutusluottoja ja 58 %:lla asiakkaista on maksamattomia laskuja ja vippejä	Kulutusluotot 52–55 % kaikista veloista ja maksamattomat laskut toiseksi suurin velkatyyppi 11–13 %

10 Yhteenveto

Tässä raportissa on koottu yhteen suomalaisilla aineistoilla tehtyä velkaantumistutkimusta sekä analysoitu talous- ja velkaneuvonnan ja ennakoivan talousneuvonnan aineistoja. Tavoitteena on ollut muodostaa kokonaiskuva velkaantumiseen liittyvistä keskeisistä teemoista sekä siitä toimintaympäristöstä, jossa talous- ja velkaneuvonta nykyisin toimii. Näiden tietojen pohjalta mahdollisia toimenpiteitä velkaantumisen vähentämiseksi voidaan arvioida luotettavammin.

Luvussa 2 käsiteltiin tutkimustietoa kotitalouksien odotuksista sekä taloudellisen tilanteen heikkenemisen ja ylivelkaantumisen välisistä yhteyksistä. Päätuloksena havaitaan, että vaikka kotitaloudet olisivat osanneet ennakoida taloudellisen tilanteensa heikkenemisen, tämä ei näytä auttavan ylivelkaantumisen välttämässä lyhyellä aikavälillä. Ylivelkaantumisen riski kasvaa erityisesti, jos kotitaloudella on paljon kulutussitoumuksia suhteessa käytettävissä oleviin tuloihin. Kulutussitoumukset ovat menoja, joita kotitalouden on vaikea sopeuttaa lyhyellä aikavälillä, kuten esimerkiksi asumiskustannukset.

Luvussa 3 syvennyttiin pohtimaan taloudellisen tilanteen heikkenemisen osuutta ylivelkaantumisessa, käyttäen esimerkkinä äkillistä työttömyyttä. Havaitaan, että työttömät ovat selvästi useammin ylivelkaantuneita ja työn menettäminen lisää ylivelkaantumisen riskiä merkittävästi. Erityisen haavoittuvassa asemassa ovat sellaiset henkilöt, joilla on ennestään tuloihin suhteutettuna paljon velkaa.

Nämä havainnot saavat tukea myös talous- ja velkaneuvonnan aineistojen valossa. Huomattava osa raportoi velkaantumisensa johtuneen työttömyyden tai sairastumisen kaltaisista kriiseistä. Myös nousevat elinkustannukset ja inflaatio näkyvät aineistossa.

Aineiston perusteella on kuitenkin havaittavissa myös muutoksia velkaantumisen profiilissa. Nuorten osuus talous- ja velkaneuvonnan asiakkaista on kasvanut ja velkaongelmien rakenne muuttunut. Yhä useampi raportoi velkaantumisensa johtuvan taloudenhallinnan puutteesta ja kulutustottumusten ongelmista. Nämä havainnot viittaavat siihen, että

talousosaamisen vahvistamisella sekä talous- ja velkaneuvonnalla on myös tulevaisuudessa tärkeä rooli ylivelkaantumisen ehkäisyssä.

Luvussa 5 tarkasteltiin toisen asteen koulutuksen roolia ylivelkaantumisen vähentämisessä. Tutkimusten mukaan toisen asteen koulutukseen pääsy vähentää myöhempää ylivelkaantumista, mutta lukio ei näytä tarjoavan etua verrattuna ammatilliseen koulutukseen.

Talousneuvonnan kehittämisen periaatteena on ollut, että kansalaisilla on mahdollisuus valita erilaisista vaihtoehdoista ja vaikuttaa näin omaan taloudelliseen hyvinvointiinsa. Talousneuvonnan rooli kriisien ja muutosten keskellä onkin erityisen tärkeää. Ennakoivan talousneuvonnan merkitys on korostunut, ja talousneuvolat ovat onnistuneet tavoittamaan asiakkaita laajasti eri puolilla Suomea, joskin alueellisia eroja palveluiden saatavuudessa on havaittavissa.

Tilastojen perusteella on selvää, että talousosaamisen vahvistaminen ja matalan kynnyksen palveluiden kehittäminen ovat avainasemassa velkaongelmien ennaltaehkäisyssä. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää nuorten talousosaamisen kehittämiseen sekä elämäkriisien yhteydessä tarjottavaan talousneuvontaan. Poikkihallinnollista yhteistyötä ja talousosaamisen integroimista osaksi muita palveluita tulisi vahvistaa entisestään, jotta ihmiset tavoitettaisiin varhaisemmassa vaiheessa ennen vakavien velkaongelmien syntymistä.

Lisäksi selvityksen perusteella keinot, jotka lisäävät kotitalouksien likviditeettiä ja tarjoavat joustavuutta talouden hallintaan vaikeina aikoina – erityisesti tilanteissa, joissa taloudelliset vaikeudet johtuvat yksilöstä riippumattomista syistä, kuten sairaudesta tai äkillisestä työttömyydestä – ovat perusteltuja. Esimerkiksi tilapäiset asuntolainojen lyhennysvapaat ja vuokran uusi maksusuunnitelma voivat vahvistaa kotitalouksien kykyä selviytyä tilapäisistä talousvaikeuksista ja vähentää riskiä ajautua syvenevään ylivelkaantumiskierteeseen.

Kotitalouksien lyhytaikaisia haastavia taloustilanteita tasaamaan voidaan myös tarjota julkisten toimijoiden tai muiden tahojen kohtuuehtoisia luottoja kuten hyvinvointialueiden sosiaalista luototusta tai Takuusäätiön takausta yhdistelylainalle ja pienluottoja. Tärkeää on niiden edelleen kehittäminen

ajassa ja uusien ratkaisujen luominen. Myös sosiaaliturvan eri muodoilla, kuten toimeentulotuella, on mitä todennäköisimmin merkittäviä ylivelkaantumista vähentäviä vaikutuksia.

11 Lopuksi

Taloudellisten päätösten tekeminen edellyttää nykyään huomattavasti enemmän tietoa kuin aiemmin, sillä tarjolla olevien rahoitustuotteiden ja -palveluiden määrä on kasvanut merkittävästi 2000-luvulla, ja monet niistä ovat muuttuneet aiempaa monimutkaisemmiksi. Vaihtoehtojen määrä on kasvanut niin kulutus-, säästämis- kuin lainanottopäätöksissä. Kuluttajille tarjotaan esimerkiksi pikalainoja, tuotteiden maksamista useassa erässä, vakuudettomia luottoja (Campbell et al., 2011), vakuutuskuoria, vaihtuvakorkoisia annuiteetilainoja ja muita rahoitusvaihtoehtoja, joiden ymmärtäminen ei aina ole helppoa. Lisäksi suosiota ovat saaneet kryptovarot, jotka ovat sijoituskohteina uusia ja usein epävakaita. Talousosaamisen puute voi johtaa muun muassa maksuhäiriöihin, ja maksuhäiriömerkinnät taas syvempiin velkaongelmiin, kun kohtuuhintaisten luottojen saanti estyy ja joudutaan turvautumaan korkeakorkoisiiin lainoihin (Majamaa & Lehtinen, 2024). Monilta saattaa puuttua tarvittavat tietotaidot hyvien taloudellisten päätösten tekemiseksi (Lusardi & Mitchell, 2011). Vaikka suomalaisten talousosaaminen on kansainvälisessä kontekstissa arvioitu hyväksi (Kalmi & Ruuskanen, 2016; Suomen Pankki, 2021), on silti syytä pohtia talousosaamisen kehittämisen keinoja. Tähän on viime vuosina kiinnitetty kasvavaa huomiota (Suomen Pankki, 2021). Vaikka keskimääräinen taloustietämys olisi hyvällä tasolla, on osalla väestöstä puutteita talousosaamisen eri ulottuvuuksissa (Kalmi et al., 2023).

Velkaantuminen on monitahoinen ilmiö, jonka ennaltaehkäisyyn tarvitaan vastaavasti monenlaisia toimia – pelkästään yksilöön kohdistuvat toimet eivät riitä, vaan tarvitaan myös rakenteellisia uudistuksia. Suomen Pankissa laadittiin vuonna 2021 kansallinen talousosaamisen strategia, joka oli ensimmäinen laatuaan (Suomen Pankki, 2021). Sen missiona on saada ihmiset ymmärtämään talousosaamisen merkitys omassa elämässään ja toimimaan omassa taloudessaan eettisesti ja kestäväällä tavalla. Strategian visiona on, että suomalaisten talousosaaminen on maailman parasta vuoteen 2030 mennessä.

Talous- ja velkaneuvonta, ennakoiva talousneuvonta ja kansallinen talousosaamisen strategia siirtyivät vuoden 2025 alusta perustetun Oikeuspalveluviraston tehtäväksi.

Liitteet

A Yhtälöt

Yhtälö (1)

$$Y_{it} = \beta_1'OT_{it} + X_{it} + \eta_i + \lambda_t + e_{it}$$

Missä Y_{it} on dummy-muuttuja, joka saa arvon 1, mikäli kotitalous on ylivelkaantunut, muulloin 0. OT_{it} on taloudellisten tilanteiden dummy-muuttujien vektori (odotettu heikkeneminen, odottamaton heikkeneminen, neutraali tilanne, odotettu paraneminen, odottamaton paraneminen), X_{it} on kontrollimuuttujien vektori, η_i on kotitalouden kiinteät vaikutukset ja λ_t on vuosikohtaiset kiinteät vaikutukset. e_{it} on virhetermi.

Yhtälö (2)

$$Y_{it} = \beta_1'T_{it} + X_{it} + \eta_i + \lambda_t + e_{it}$$

Missä Y_{it} on dummy-muuttuja, joka saa arvon 1, mikäli kotitalous on ylivelkaantunut, muulloin 0. T_{it} on taloudellisten tilanteiden dummy-muuttujien vektori (taloudellisen tilanteen heikkeneminen, taloudellisen tilanteen paraneminen, taloudellisen tilanteen pysyminen samana), X_{it} on kontrollimuuttujien vektori, η_i on kotitalouden kiinteät vaikutukset ja λ_t on vuosikohtaiset kiinteät vaikutukset. e_{it} on virhetermi.

Yhtälö (3)

$$Y_{it} = \beta_1'T_{it} + \beta_2AT_{it} + \beta_3'(T_{it} \times AT_{it}) + X_{it} + \eta_{it} + \lambda_t + e_{it}$$

Missä Y_{it} on dummy-muuttuja, joka saa arvon 1, mikäli kotitalous on ylivelkaantunut, muulloin 0. T_{it} on taloudellisten tilanteiden dummy-muuttujien vektori (taloudellisen tilanteen heikkeneminen, taloudellisen tilanteen paraneminen, taloudellisen tilanteen pysyminen samana). AT_i on dummy-muuttuja, joka saa arvon 1, jos kotitalouden asumiskustannukset suhteessa tuloihin ovat alle mediaanin. $T_{it} \times AT_i$ edustaa interaktiotermiä, joka kuvaa alhaisten asumiskustannusten ja taloudellisen tilanteen heikkenemisen yhteisvaikutusta ylivelkaantumiseen. X_{it} on kontrollimuuttujien vektori, η_i on

kotitalouden kiinteät vaikutukset ja λ_t on vuosikohtaiset kiinteät vaikutukset. e_{it} on virhetermi. Taulukossa 4., T_{it} korvataan termillä OT_{it} .

Yhtälö (4).

Tutkimuksessa 2 käytetään pääanalyysissä tätä regressioyhtälöä

$$Y_{itb} = \alpha_i + \sum_{j=-6}^9 \delta_j \times I(t = b + j) \times Treat + \sum_{j=-6}^9 \gamma_j \times I(t = b + j) + \theta_t + \rho_{it} + \varepsilon_{itb}$$

jossa kiinnostuksen kohteena on parametri δ_j , työn menetyksen vaikutus j vuotta työn menetyksestä. Ajan, iän ja kalenterivuoden aiheuttama vaihtelu poistetaan käyttämällä kiinteitä vaikutuksia (ρ, θ, γ).

Tarkemmat tiedot analyysin replikoimiseksi ovat saatavissa Ossi Tahvoselta (ossi.tahvoneni@helsinki.fi)

Lähteet

- Asiakastieto (2023). Maksuhäiriötilastot 2023.
https://www.asiakastieto.fi/media/press_room/1/releases/maksuhairiotilastokuluttajat-2023-suomen-asiakastieto-oy.pdf (viitattu 2.5.2025).
- Braxton, J. C., Herkenhoff, K., & M. Phillips, G. (2024). Can the unemployed borrow? Implications for public insurance. *Journal of Political Economy*, 132(9), 3025–3076.
- Brown, S., Garino, G., Taylor, K., & Price, S. W. (2005). Debt and financial expectations: An individual-and household-level analysis. *Economic Inquiry*, 43(1), 100–120.
- Brown, S., & Taylor, K. (2006). Financial expectations, consumption and saving: a microeconomic analysis. *Fiscal Studies*, 27(3), 313–338.
- Campbell, J. Y., Jackson, H. E., Madrian, B. C., & Tufano, P. (2011). Consumer financial protection. *Journal of Economic Perspectives*, 25(1), 91–114.
- Chetty, R., & Szeidl, A. (2007). Consumption commitments and risk preferences. *The Quarterly Journal of Economics*, 122(2), 831–877.
- Cole, S., Paulson, A., & Shastry, G. K. (2016). High school curriculum and financial outcomes: The impact of mandated personal finance and mathematics courses. *Journal of Human Resources*, 51(3), 656–698.
- Claus, E., & Nguyen, V. H. (2022). Does consumer over-optimism affect real economic activity? Melbourne Institute Working Paper Forthcoming, EEREV-D-22-00268, <https://ssrn.com/abstract=4058804> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4058804> (viitattu 19.5.2025).
- Dobkin, C., Finkelstein, A., Kluender, R., & Notowidigdo, M. J. (2018). The economic consequences of hospital admissions. *American Economic Review*, 108(2), 308–52.
- Fay, S., Hurst, E., & White, M. J. (2002). The household bankruptcy decision. *American Economic Review*, 92(3), 706–718.
- Gathergood, J. (2012). Self-control, financial literacy and consumer over-indebtedness. *Journal of Economic Psychology*, 33(3), 590–602.
- Gerardi, K., Herkenhoff, K. F., Ohanian, L. E., & Willen, P. S. (2018). Can't pay or won't pay? Unemployment, negative equity, and strategic default. *The Review of Financial Studies*, 31(3), 1098–1131.

- Hiilamo, H., Hänninen, S., & Kinnunen, K. (2011). Huono-osaisuuden ja sairastavuuden kytkennästä diakonian asiakkailla. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti*, 48(1), 4–21. <https://journal.fi/sla/article/view/4476>
- Hyytinen, A., & Putkuri, H. (2018). Household optimism and overborrowing. *Journal of Money, Credit and Banking*, 50(1), 55–76.
- Intrum (2023). Suomalaisten vaikea velkaantuminen 2019–2022. Muutokset 18–24-vuotiaiden ikäryhmässä. <https://www.intrum.fi/media/po3e4wmp/suomalaisten-vaikea-velkaantuminen-2019-2022.pdf> (viitattu 2.5.2025).
- Isola, A.-M., Turunen, E., & Hiilamo, H. (2016). Miten köyhät selviytyvät Suomessa? *Yhteiskuntapolitiikka*, 81(2), 150–160. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201604149621>
- Isotalo, E., Kanninen, O., Karhunen, H., Maczulskij, T., & Ravaska, T. (2021). Ulosottovelka, sosiaaliturva ja työn tarjonta. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja, 40. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-158-2>
- Järvelä, K., Saastamoinen, M., & Salo, J. (2022). Pikaluotot ja pikaluottoa ottaneiden maksuvaikeudet. *Kilpailu- ja kuluttajaviraston Tutkimusraportteja*, 5. <https://www.kkv.fi/uploads/sites/2/2022-05-tutkimusraportteja-pikaluotot-ja-maksuvaikeudet-1.pdf>
- Kalmi, P., & Ruuskanen, O. P. (2016). Suomalaiset pärjäävät taloudellisessa tietämyksessä ja käyttäytymisessä hyvin suhteessa muihin maihin. *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 112(1), 6–21. https://www.taloustieteellinenyhdistys.fi/wp-content/uploads/2016/03/kalmi_ruuskanen.pdf
- Kalmi, P., Vaahtoniemi, S., Raijas, A., Ranta, M., Ruuskanen, O.-P., & Buturak, G. Suomalaisten talousosaaminen tarkastelussa. *Kansantaloudellinen aikakauskirja*, 119(3), 289–305. <https://journal.fi/kak/article/view/135993/85713>
- Kekäläinen, U., Laulainen, S., & Lammintakanen, J. (2024). Sote-ammattiryhmiä yhdistävä työelämässä tarvittava geneerinen osaaminen yliopistokoulutuksessa. *Työelämän tutkimus*, 22, 3. <https://doi.org/10.37455/tt.138065>
- Keys, B. J. (2018). The credit market consequences of job displacement. *Review of Economics and Statistics*, 100(3), 405–415.
- Koch, M., Klühs, T., & Stein, W. (2019). Be positive and see yourself burdened with debt? The effect of biased expectations on (over)-indebtedness. <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/203541/1/VfS-2019-pid-27118.pdf> (viitattu 2.5.2025).

- Kortelainen, M. (2020). Taantumien ja kriisien vaikutus terveyteen. OPTIMI Terveys- ja sosiaalitalouden uutiskirje. <https://www.julkari.fi/handle/10024/140175> (viitattu 19.5.2025).
- Kortelainen, M., Salo, J., & Tahvonen, O. (2024). Effects of secondary schooling on financial distress. Working Paper.
- Lee, D. S., & Lemieux, T. (2010). Regression discontinuity designs in economics. *Journal of Economic Literature*, 48(2), 281–355.
- Lusardi, A., & Mitchell, O. S. (2011). Financial literacy around the world: An overview. *Journal of Pension Economics & Finance*, 10(4), 497–508.
- Lusardi, A., & Tufano, P. (2009). Debt literacy, financial experiences, and overindebtedness. National Bureau of Economic Research. Working Paper 14808. <http://www.nber.org/papers/w14808> (viitattu 2.5.2025).
- Maczulskij, T., Kanninen, O., Karhunen, H., & Tahvonen, O. (2024). Debt burden of job loss in a nordic welfare state (No. 115). ETLA Working Papers.
- Majamaa, K., & Lehtinen, A.-R. (2024). Järjestelylainaan Takuusäätiön takausta hakeneiden velkarakenteen muutos ajanjaksolla 2013–2018. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 32(2), 132–150. <https://doi.org/10.30668/janus.126101>
- Metsämuuronen, J. (2017). Oppia ikä kaikki–Matemaattinen osaaminen toisen asteen koulutuksen lopussa 2015. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus.
- Mian, A., & Sufi, A. (2011). House prices, home equity-based borrowing, and the US household leverage crisis. *American Economic Review*, 101(5), 2132–56. <https://doi.org/10.1257/aer.101.5.2132>
- Niukko, K., & Viitasalo, K. (2024). Tiedostavan ajattelun seurauksena tapahtuva taloudellinen vapautuminen. *Aikuskasvatus*, 44(2), 94–105. <https://doi.org/10.33336/aik.131892>
- Nätkin, R., & Sahlgren, L. (2023). ”Velka on rumaa sanoi mamma”: Ylisukupolvinen talouskasvatus perheissä. *Kasvatus & Aika*, 17(2), 5–22. <https://doi.org/10.33350/ka.120078>
- OECD (2022). OECD Economic Surveys: Finland 2022. <https://doi.org/10.1787/516252a7-en>. (viitattu 2.5.2025).
- Oikeusministeriö (2022). Vaikuttavuutta ennakoivaan talousneuvontaan. Oikeusministeriön julkaisuja.
- Ollikainen, J. P., Pekkarinen, T., Uusitalo, R., & Virtanen, H. (2024). Effect of secondary education on cognitive and non-cognitive skills. *Economics of Education Review*, 103, 102603.

- Paananen, R., Alanko, R., & Kainulainen, S. (2021). Digitaalinen Zekki-palvelu yhdistää nuorten tarpeet ja tarjolla olevan tuen. *Kasvun tuki -aikakauslehti*, 1(1).
<https://doi.org/10.61259/kt.126973>
- Parkkila, M., & Poutiainen, E. (2023). Miten työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret aikuiset voivat? NEET-ryhmään kuuluvien kokemuksia hyvinvoinnista, palveluiden käytöstä ja toimintakyvystä. *Kuntoutus*, 46(1), 19–26.
<https://doi.org/10.37451/kuntoutus.127800>
- Rozsypal, F., & Schlafmann, K. (2023). Overpersistence bias in individual income expectations and its aggregate implications. *American Economic Journal: Macroeconomics*, 15(4), 331–371.
- Salo, J. (2025). Unexpected vs. expected worsening: The role of expectations in household financial distress.
- Salvanes, K. G., Willage, B., & Willén, A. (2024). The effect of labor market shocks across the life cycle. *Journal of Labor Economics*, 42(1), 121–160.
- Silliman, M., & Virtanen, H. (2022). Labor market returns to vocational secondary education. *American Economic Journal: Applied Economics*, 14(1), 197–224.
- Stango, V., & Zinman, J. (2009). Exponential growth bias and household finance. *The Journal of Finance*, 64(6), 2807–2849.
- Suomen Pankki. (2021). Ehdotus Suomen talousosaamisen edistämisen kansalliseksi strategiaksi. Suomen Pankin yleistajuiset selvitykset A:124.
<https://urn.fi/URN:NBN:fi:bof-202101271065>
- Suomen virallinen tilasto (SVT) (2023). Elinolotilasto. Helsinki: Tilastokeskus <https://stat.fi/julkaisu/cltptvah80nk707vy0rkyfmz5> (viitattu 2.5.2025).
- Tilastokeskus (2023). Inflaatio ja korkojen nousu kurittaneet kotitalouksia – miltä tilanne näyttää esimerkkiperheiden näkökulmasta?
<https://stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2023/inflaatio-ja-korkojen-nousu-kurittaneet-kotitalouksia-milta-tilanne-nayttaa-esimerkkiperheiden-nakokulmasta> (viitattu 9.2.2025).
- Tilastokeskus (2025a). FOLK Perustieto, 1987–2023-aineistokuvaus.
https://taika.stat.fi/fi/aineistokuvaus.html#!dataid=FOLK_19872023_jua_perus24_001.xml (viitattu 28.3.2025).
- Tilastokeskus. (2025b). EDUC TYHR Toisen asteen yhteishaku – moduuli, osa 6, 2014–2023-aineistokuvaus.
https://taika.stat.fi/fi/aineistokuvaus.html#!?dataid=EDUC_20142023_jua_tyhr24_001.xml (viitattu 28.3.2025).

- Tilastokeskus (2025c). FOLK Työssäkäynti, 1987–2023-aineistokuvaus.
https://taika.stat.fi/fi/aineistokuvaus.html#!dataid=FOLK_19872022_jua_tkt25_001.xml (viitattu 28.3.2025).
- Valkama, E. (2011). Talous- ja velkaneuvonnan asiakkaat 2010 – velkajärjestely tuomioistuimessa vai muu apu? OPTL:n verkkokatsauksia, 18.
- Valtiovarainministeriö (2023). Kotitalouksien velkaantuminen ja korkojen nousu. Työryhmän raportti. Valtiovarainministeriön julkaisuja, 34.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-367-250-5>.
- Virtanen, H., Silliman, M., Kuuppelomäki, T., & Huttunen, K. (2024). Education, gender, and family formation (No. 11182). CESifo Working Paper.
- Ylistö, S. (2022). Pitkäaikaistyöttömien nuorten asemoituminen työttömyysturvalaissa säädettyihin velvoitteisiin. Nuorisotutkimus, 40(4), 24–42.
<https://doi.org/10.57049/nuorisotutkimus.9125703>.

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.justitieministeriet.fi

ISSN 2490-0990 (PDF)
ISBN 978-952-400-265-3 (PDF)